

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής
Λογοτεχνίας**

Γ΄ ΤΕΥΧΟΣ

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

7ος τόμος

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

**Τεύχος Γ΄
(1945- 2000)**

Γ΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

7ος τόμος

**Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό
Ινστιτούτο : Κώστας Μπαλάσκας,
Σύμβουλος Π.Ι.**

**Επιμέλεια έκδοσης
Πολυτίμη Γκέκα**

**Επιμέλεια εξωφύλλου:
Βάσω Αβραμοπούλου**

**Εικόνα εξωφύλλου: Θεόφρ.
Τριανταφυλλίδης (1881-1955)
Δυο παιδιά στην παραλία (1919)
Εθνική Πινακοθήκη**

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**
Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προσαρμογή:
Άννα Σπανάκη,
Εκπαιδευτικός

Επιμέλεια:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Εκπαιδευτικός

Επιστημονικός υπεύθυνος:
Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Υπεύθυνη του έργου:
Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής

Τεχνική υποστήριξη:
Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής

**Συγγραφείς Προδιαγραφών
προσαρμογής των βιβλίων για το
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος
των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής στη
Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**ΚΕΙΜΕΝΑ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ**

Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Δ. ΚΑΡΒΕΛΗΣ

Χ. ΜΗΛΙΩΝΗΣ

Κ. ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ

Γ. ΠΑΓΑΝΟΣ

Γ. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ

Μυθολογία (Κάθοδος - απόσπασμα)

Η ΚΑΘΟΔΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ από τα δώδεκα μικρά αφηγήματα που απαρτίζουν το βιβλίο Μυθολογία (1977). Στο βιβλίο αυτό ο συγγραφέας αφηγείται την ιστορία ενός φτωχού εσωτερικού μετανάστη, που ξεκίνησε στα τέλη του περασμένου αιώνα από ένα ηπειρώτικο χωριό και έφτασε πεζοπορώντας στη Θεσσαλονίκη, όπου εγκαταστάθηκε. Εκεί, παλεύοντας σκληρά, κατόρθωσε να δημιουργήσει μια καλή οικονομική κατάσταση, πολυμελή οικογένεια και πρόσκαιρη ευτυχία, για να χτυπηθεί αργότερα από οικογενειακούς θανάτους και οικονομικές καταστροφές. Ο ήρωας του

βιβλίου, ο Νικόλας, που πέθανε άρρωστος στη Θεσσαλονίκη στα χρόνια της κατοχής, θα μπορούσε να θεωρηθεί ως τυπική περίπτωση ενός προγόνου μας, αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα μεγάλα αστικά κέντρα αναπτύχθηκαν, κυρίως, τον 20ό αιώνα.

Αργότερα οι απόγονοί του θα έλεγαν πως είχε κατεβεί απ' την πατρίδα του, τη **Δάρδα***, στη Θεσσαλονίκη σιδηροδρομικώς. Μα ο Νικόλας, που κρέμασε στον ώμο το δισάκι του με το μισό πλαστό ψωμί, μια χούφτα από μυτζήθρα και πέντε έξι κρεμμύδια, κατηφόρισε με τα πόδια, μη ξέροντας και μη ρωτώντας τίποτα — αφού ούτε τον έ-

Δάρδα: χωριό της Β. Ηπείρου κοντά στην Κορυτσά.

νοιαζε πόσον καιρό θα περπατούσε (δε θα 'ταν ώρες, ούτε μέρες), κοιτάζοντας πάντα μπροστά του, αγναντεύοντας στο μάκρος, όπου τελειώναν τα βουνά η ο κάμπος, με τον καημό να φτάσει τελικά στη θάλασσα, όχι γιατί την είχε πεθυμήσει — ούτε την είχε ξαναδεί— ή που της είχε αγάπη, αλλά γιατί ήταν σίγουρο ότι εκεί, στην αγκαλιά της, θα 'βρισκε τη Σαλονίκη. Και έκανε όλον το δρόμο περπατώντας. Μόνο που κάποιαν ώρα —ήταν μεσημέρι κι έκαιγε ο ήλιος στο κεφάλι του, τέλειωνε το δάσος κι απλωνόταν ένα πλάτωμα κατάχλωμο και θερισμένο— έπεσε πάνω στις γραμμές του τρένου απροσδόκητα. Και από κει και πέρα δεν τις άφησε, ρωτώντας και μαθαίνοντας πως —το 'θελε δεν το 'θελε— θα τον κατέβαζαν στην πολιτεία. Και απ' αυτό μπορεί να

βγήκε ότι κατέβηκε στη Σαλονίκη με το σιδηρόδρομο.

Μα ήταν ψέμα, φαντασία ή και σκέτη επινόηση των απογόνων του, που δεν του έβρισκαν (δεν έβλεπαν από την ψευτοπερηφάνια τους) τίποτε άλλο για να καυχηθούν στους γνώριμους που μάζευαν στις πληχτικές **βεγγέρες*** τους. Γιατί ο Νικόλας έφτασε κατάκοπος και με τα πόδια πληγιασμένα από το περπάτημα, στα πρώτα, τα φτωχότερα εκείνα **χάνια*** της Χρυσόπορτας, που τα προσπέρασε χωρίς να τα κοιτάξει, άγνωστος μεταξύ αγνώ-

βεγγέρα: εσπερινή συγκέντρωση και διασκέδαση σε σπίτι, εσπερίδα.

χάνι: πανδοχείο για οδοιπόρους και υποζύγια.

Χάνι: πανδοχείο για οδοιπόρους και υποζύγια.

στων, που τον περνούσαν πάνω σ' άλογα ή σε καμήλες, και το λιγότερο σε ταπεινά και μισοκοιμισμένα γαϊδουράκια, μωρό σχεδόν ανάμεσα σε άντρες με μουστάκια κι άγρια γένεια, με βαριά σκοτεινιασμένα πρόσωπα και σκονισμένα, ιδρωμένα και κατάκοπα, Τούρκους, Ρωμιούς, Εβραίους κι Αρμεναίους κι από χίλια δυο παράξενα **μιλέτια***. Και δεν ήταν ούτε στα δέκα του καλά καλά.

Και κει στάθηκε και πήρε μια βαθιά ανάσα, λες και θα ξεκουραζότανε διά μαγείας, στάθηκε χωρίς να ξέρει πού, στην άκρη από την οχλαγωγή, αναποδογύρισε και το δισάκι, σαν να ήτανε το σύνθημα του τελειωμένου ταξιδιού, ετίναξε τα ψίχουλα, το χόρτο και δυο μέρμηγκες και το καθάρισε, λες και υπήρχε λό-

μιλέτι: (λ. τουρκ.) φυλή, έθνος.

γος. Κι ύστερα αναζήτησε ένα δέντρο, σα να ήτανε ακόμη μες στο δάσος ή στον κάμπο, ζήτησε μια ερημιά, μια τρύπα, που τη βρήκε ψάχνοντας και ξάπλωσε. Νηστικός και μ' όλα του τα ρούχα να τον πνίγουν μες στο χώμα τους.

Ήταν το μόνο που μπορούσε πια, που σκέφτηκε, που χρειαζόταν. Μα ακόμα έφεγγε η μέρα·κάρα, καβαλάρηδες και πεζοπόροι, ζητιάνοι, γυρολόγοι και σακάτηδες γυρνοβούσαν πέρα δώθε, άλλοτε σπρώχνοντας και άλλοτε μιλώντας, άνθρωποι μες στα πόδια των αλόγων, σκύλοι και γάτες, πρόβατα και πετεινάκια μες στα πόδια των ανθρώπων, ένας Ντουνιάς πολύχρωμος, πολύφωνος κι ασήκωτος, που βάραινε τα μάτια του και που του θόλωνε τ' αυτιά, που ζάλιζε και ζαλιζότανε, σα να 'ταν να χαθεί, να σβή-

σει απ' τη μια στιγμή στην άλλη και να γίνει βούισμα και λάμψη, μία ζάλη και μια γλύκα που του έλεγε, κοιμήσου. Και ύστερα σκοτάδι... Όμως έφεγγε η μέρα και αν έγερνε ο ήλιος έφεγγε ακόμη, που μεγάλωνε σκιές και αντιθέσεις, και χτυπούσε λες συναγερμό —μη προλάβει η νύχτα τίποτε ατελείωτο μισό— κι αύξαινε τη βουή, ήχους και θόρυβους λογής λογής, ανθρώπων, ζώων και πραγμάτων. Κι έτσι κρατούσε ζωντανό τον κόσμο, κατάκοπο μα αεικίνητον, κάτι που ήταν άγνωστο για το Νικόλα. Και που έμεινε άγνωστο για μια ημέρα ακόμη — εκείνη.

Γιατί, όταν ξανάνοιξε τα μάτια του, ήτανε χάραμα, μια άλλη μέρα. Θα πρέπει κάποιος να τον κλώτσησε, ή να τον φώναζαν, γιατί τινάχτηκε απότομα, αγριεμένος κι έκπληκτος. Μα ήταν μόνος με το δέντρο, ένα

μόνο δέντρο (ό,τι ίσα ίσα του χρειάζονταν) ταπεινό, ξεμαδημένο, με το φύλλωμα σταχτί από το χώμα, που το σκέπαζε με υπομονή ποιος ξέρει πόσους μήνες με αναβροχιά, σιγανά και ύπουλα, λες και του είχε κηρυγμένο πόλεμο σιωπηλό και υστερόβουλο, το δίχως λόγο. Ήταν μόνος, μόνος και αλαφιασμένος και τριγύρω ερημιά και σιωπή, σχεδόν σκοτάδι. Λοιπόν, θα πρέπει να 'ταν όνειρο, βραχνάς, κακό σημάδι και τον τίναξε — άλλο τι να σκεφτεί; Και ξανακάθισε.

Δεν ήθελε να κοιμηθεί, δεν το μπορούσε. Η ψύχρα της αυγής τον έκανε να ξανασηκωθεί· θα έπρεπε να βηματίσει πέρα δώθε, ίσως και να τρέξει. Όμως στεκότανε και κοίταζε όσο μπορούσε μες στο άτονο το χάραμα, στο φως των τελευταίων άστρων τριγύρω του μια χέρσα

αλάνα* , μία τόση δα, κλεισμένη από παντού με χτίσματα χωρίς παράθυρα, γιατί ήτανε το πίσω μέρος, εκεί που ίσως αφήναν τα ζώα τους, που ρίχναν τ' άχρηστα και τα σκουπίδια. Λοιπόν, δε θα 'πρεπε να ξαναρθεί να κοιμηθεί εδώ, δεν ήτανε η πολιτεία που ζητούσε, που του τάξανε, που έψαχνε ολόκληρο το καλοκαίρι περπατώντας, κάνοντας θελήματα, δουλεύοντας, μη κλαίγοντας, μονάχα καταπίνοντας σα μια ξερή γωνιά από την κόρα του προχθεσινού ψωμιού την πίκρα του, της μάνας του τη θύμηση, ακόμη και του γέρου του το άγριο ξεπροβόδισμα: «φοβάσαι τη δουλειά», του έλεγε, «και φεύγεις» — κι άλλο τίποτα.

αλάνα: πλατύς χώρος ακάλυπτος από δέντρα και οικοδομές.

Μα ποια δουλειά και πού στην πέτρινη πατρίδα, που ήτανε ολόκληρη των αλλονών, όπου σε μία λάκκα από βράχο φέρναν και σώριαζαν το χώμα απ' αλλού, για να φυτρώσουν τρεις καλαμποκιές και να πηγαίνουν με τη μάνα του να τις φυλάγουν όλη μέρα τούτες τις λακούβες, μη τύχει και τα ξεριζώσει τα φυντάνια κάποιο ζωντανό, μη τύχει και ξεθάψουνε τους σπόρους τα πετούμενα. Και κει καθόταν πάνω στη φιλόξενη την πέτρα η μητέρα του κι εκείνος πλάι πλάι, δίχως να μιλούν, μόνο αγναντεύοντας στο βάθος και στο πλάτος, ψάχνοντας μία απόκριση στην πείνα τους, στο πώς θα τη γελάσουν, ή άλλοτε μαζεύοντας ξερόκλαδα («δουλεύοντας», θα έλεγαν και θα γελούσαν πικραμένα), μασώντας χόρτα του βουνού που τα 'ξεραν, πριν να προλάβουν να

ζεματιστούν και να περιχυθούν με ξίδι, ν' αποβάλουν την πικρίλα τους, να τους χορτάσουν.

Κάποτε η μάνα έφευγε· ήτανε δυο αδέρφια ακόμη —το ένα στα φασκιά—, ήταν και ο πατέρας που όλο γκρίνιαζε, που ήθελε να γίνονται όλα στην ώρα τους, «σαν τους καλούς νοικοκυραίους», έλεγε, κρατώντας το πηρούνι του σα σκήπτρο, που ο Νικόλας δεν τους ήξερε και δεν τους είχε δει ποτέ του — μπορεί να πήγαιναν απ' άλλους δρόμους και να μη βρισκότανε ποτέ μπροστά τους. Μα ποια δουλειά; ξανασκεφτόταν τώρα. Θυμόταν το παιδί που κάθονταν μονάχο μες στην ερημιά για να φυλάει μες στις πέτρες τις λιγνές καλαμποκιές και να κοιτάει πέρα στα περβόλια που πρασίνιζαν προκλητικά, όπου θα πρέπει να ευωδίαζαν και να σε χόρται-

ναν στον ύπνο και στον ξύπνιο σου όμως ήταν των μπέηδων, του έλεγαν, και είχαν τους **μπεχτσήδες***, σκύλους άγριους ή σκληροπέτσικους δραγάτες που σ' άφηναν μονάχα ν' αγναντεύεις από μακριά, ίσως γιατί δεν το μπορούσαν να σε διακρίνουν μες στα βράχια, τόσο βάθος, μάλιστα αν τύχαινε να ήσουν στα δέκα σου ή πιο μικρός ακόμα. Γιατί ήταν όλα αυτά **«επιτουρκίας»*** όπως αφηγιότανε αργότερα.

«Κι από χωριό κατέβηκες»; θα τον ρωτούσαν. Μα δεν θα ήξερε τι να τους πει· δεν είχανε χωριό που κα-

μπεχτσήδες: αγροφύλακες.

επιτουρκίας: στα τέλη του περασμένου αιώνα η Ήπειρος και η Θεσσαλονίκη δεν είχαν απελευθερωθεί από τους Τούρκους. Απελευθερώθηκαν οι περιοχές αυτές το 1912.

τοικούσαν, δεν ήτανε γραμμένοι πουθενά για μόνιμα —μια καλύβα κάτω απ' τη ρίζα του μεγάλου βράχου κι ύστερα μια άκρη από ρεματιά και μια ξένη στάνη και αργότερα πιο κάτω, έξω απ' το τσιφλίκι κάποιου μπέη κι απ' τη μυρουδιά του— πάντα έξω· όμως ρίζωμα κανένα (πέτρα που κατρακυλά δεν πιάνει ρίζα, έλεγε ο πατέρας αυτοκρίνοντας), πίσω από κάποια ξένα γίδια και χωρίς γεννήματα. Κι είπε ο Νικόλας, έτσι, από μέσα του, έχουμε και έχουμε κατρακυλήσει, ας τραβήξω για τη Σαλονίκη μήπως και ριζώσω.

Κάτω απ' το δέντρο έρχεται σιγά σιγά και στρώνεται το φως της μέρας κι έχει αρχίσει, δίχως να το καταλάβει το παιδί, μια οχλαγωγή· πρέπει να 'ναι από τη μεριά του δρόμου, από κει που θα ανοίγουν

τα παράθυρα ετούτων των σπιτιών. Κάποτε ακούγεται και μια τσιρίδα, μοιάζει με γυναίκα που τη δέρνουνε (όπως σήκωνε το χέρι ο πατέρας οργισμένος ανεξήγητα, μα δεν άκουγε το κλάμα το παιδί, μόνο έβλεπε τη μάνα όλο ράχη, όλο πιο σκυμμένη στα «χωράφια» τους και κατόπι έτρεχε κι εκείνο και εσκάλιζε το χώμα —δάχτυλα με δάχτυλα χαϊδεύοντας τη μάνα— λες και είχανε λουλούδια ή μυριστικά διάφορα να καλλιεργήσουν κι έπρεπε να είναι δίχως χόρτα και ζιζάνια, ούτε μια αγκίδα)· ύστερα πληθαίνουνε οι ήχοι, μοιάζει να ξυπνιούνται αναμεταξύ τους, να ξυπνούν την πολιτεία ή τη γειτονιά και να παίρνουνε το δρόμο για ποιος ξέρει πού. Τότε λέει ήρθε η ώρα, από μέσα του, και περνώντας το δισάκι του στον ώμο δίχως κόπο, βγαίνει το παιδί από

το χάλασμα του φράχτη κι απαντιέται με την πολιτεία, πεινασμένο για να τη γευτεί.

Και τη γεύεται καλά πενήντα χρόνια, νιώθει και τη γλύκα και την πίκρα της, μα μια μέρα —τότε που νομίζει ότι είναι τέλος— παίρνει πάλι τα βουνά, να ξανασυναντηθεί μπορεί με τα χωράφια του. Όμως ήταν άλλος κόσμος πια, και κείνος άλλος άνθρωπος, άλλη η πεθυμιά του. Και ξαναγυρίζει στη Θεσσαλονίκη, τούτη τη φορά πραγματικά με σιδηρόδρομο κι απογοητευμένος — κι από τούτο. Μα στο μεταξύ τα χρόνια έγιναν πολλά· οι κακές ανάμνησες, οι εφιάλτες.

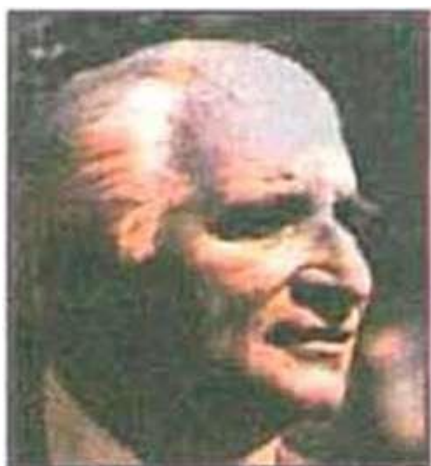
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Για ποιους λόγους αναγκάστηκε ο Νικόλας να μεταναστεύσει;

- 2. Ποια είναι τα συναισθήματα του μικρού μετανάστη έξω από το μεγάλο αστικό κέντρο; Τα αποδίδει με πειστικότητα ο συγγραφέας; Να δικαιολογήσετε την άποψή σας.**
- 3. Πώς παρουσιάζει ο συγγραφέας την κοινωνική κατάσταση της υπαίθρου κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας;**
- 4. Πώς παρουσιάζεται το κοινωνικό περιβάλλον της πατρικής οικογένειας του Νικόλα και πώς των απογόνων του; Να σχολιάσετε τις διαφορές.**
- 5. Ο αφηγητής εξιστορώντας τα περιστατικά της ζωής του Νικόλα χρησιμοποιεί την τεχνική της διπλής αναδρομικής αφήγησης. Να εξετάσετε α) τη χρονική αφηγηρία και το τέρμα της σε σχέση με την ηλικία του ήρωα, β) τις**

αναδρομές που γίνονται στη συνείδηση του δεκάχρονου παιδιού και τα ψυχολογικά αίτια που τις προκαλούν.

**Νίκος Μπακόλας
(1927 - 1999)**

Γεννήθηκε το 1927 και προέρχεται από τον κύκλο των πεζογράφων της Θεσσαλονίκης. Η πεζογραφία του κινείται στον εσωτερικό χώρο και ανιχνεύει τις οδυνηρές μνμες που άφησαν στους ανθρώπους της γενιάς του τα γεγονότα της

δεκαετίας του '40. Καλλιεργεί ένα ιδιαίτερα προσεγμένο προσωπικό ύφος, όπου συνδυάζονται η συμπύκνωση και η αφαίρεση με τη λυρική ροή του λόγου. Έργα του: Κήπος Πριγκίπων (1966), Ύπνος Θάνατος (1974), Μυθολογία (1977), Η μεγάλη πλατεία (1987), Καταπάτηση (1990), Κεφαλή (1994), Το ταξίδι που πληγώνει (1995), Η ατέλειωτη γραφή του αίματος (1996), Μπέσα για μπέσα ή ο άλλος Φώτης (1998). Έχει τιμηθεί δύο φορές με το Κρατικό Βραβείο Μυθιστορήματος, το 1988 και το 1997.

**Διαμαντής Διαμαντόπουλος
(1914-1995), Στρατιωτικό**

Κώστας Ταχτσής

Τα ρέστα

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ Τα ρέστα (1972).

— «Έφτυσα! Αλίμονό σου αν χαζέψεις πάλι στο δρόμο!»

Δεν έφτυνε ποτέ στ' αλήθεια, μόνο με λόγια, μα το νόημα της απειλής ήταν καθαρό: Έπρεπε νάχεις γυρίσει πίσω πριν στεγνώσει το σάλιο.

Το πόσο γρήγορα στεγνώνει το σάλιο το καθόριζε εκείνη σύμφωνα με τις περιστάσεις, σύμφωνα με το κέφι της. Καμιά φορά στέγνωνε ώσπου να πεις κρεμύδι, σαν πουλί πήγαινες και σαν πουλί γύριζες, μα το σάλιο είχε στεγνώσει κιόλας, κι εκείνη σε περίμενε στην πόρτα με το λουρί στο χέρι.

Άλλοτε, γύριζες απ' το θέλημα που σ' είχε στείλει να της κάνεις και, στ' αντίκρισμα του σπιτιού απ' τη γωνιά του δρόμου, σ' έπιανε τρεμούλα, κάτι έσπαγε μέσα σου, λυνόντουσαν τα γόνατά σου, αντί να πάν' μπροστά, τα πόδια σου πήγαιναν πλάγια, πίσω, μπροστά, πλάγια, πίσω... Αναρωτιόσουνα γεμάτος αγανάκτηση με τον εαυτό σου τι σ' είχε κάνει να ξεχαστείς τόσο πολύ, ποιος ζερζεβούλης σ' είχε βάλει να σταθείς και να χαζέψεις τα παιδιά πούσερναν την κάργια απ' το ποδάρι, αν άξιζε τον κόπο να φας τόσο ξύλο για μια διασκέδαση πούχε τύχει στο δρόμο σου, στην οποία δεν είχες λάβει καν μέρος, και που, το χειρότερο απ' όλα, ανήκε κιόλας στο παρελθόν, ενώ η ώρα της Κρίσεως, η στιγμή της πληρωμής του λογαρια-

σμού πλησίαζε αμείλικτα με κάθε βήμα πούκανες προς την πόρτα.

Κι όμως, συχνά οι φόβοι σου ήταν αδικαιολόγητοι. Έμπαινες στο σπίτι τρέμοντας σαν κατάδικος που πάει για εκτέλεση και, ξαφνικά, από την έκφραση του προσώπου της καταλάβαινες πως το σάλιο δεν είχε στεγνώσει ακόμα και το στήθος σου φούσκωνε μ' ανακούφιση, και, γεμάτος αγάπη κι ευγνωμοσύνη, γεμάτος έκσταση μπροστά σ' αυτό το θαύμα, την κοιτούσες, θάθελες να τρέξεις να τη φιλήσεις, οι τύψεις σου για το χάζεμα γινόntonταν καπνός, και ξαφνικά λυπόσουνα που δεν είχες χαζέψει λίγο περισσότερο, τολμούσες μάλιστα και της έλεγες πως τα παιδιά στον απάνω δρόμο είχαν πιάσει μια κάργια και την έσερναν απ' το ποδάρι μ' ένα σπάγγο και την κλοτσούσαν σαν

τόπι, ήταν σα να ομολογούσες καθαρά πως είχες χαζέψει, σα να την προκαλούσες να σου δείξει τα χαρτιά της, αν είχε σκοπό να σε δείρει, να σε δείρει μια ώρ' αρχήτερα να τελειώνουμε. Μα εκείνη ή δε σούδινε καθόλου σημασία, ή σούλεγε κάτι εντελώς άσχετο με το χάζεμα και την κάργια, σούλεγε: — «Ασ' το μπουκάλι στην κουζίνα, και πετάξου απέναντι στην κυρά-Χρυσή να της πεις νάρθει δυο λεπτά που θέλω να της μιλήσω».

Καμιά φορά μάλιστα —αλλά σπάνια— όταν ήταν στα κέφια της, όταν είχε έρθει αποβραδής ο κύριος που της είχε αγοράσει το μικροσκοπικό γραμμόφωνο από την Έκθεση, ή ο κύριος πούφερνε πάντα τα μύδια και το κόκκινο χαβιάρι, τότε ξεχνούσε ακόμα και να φτύσει, κι όταν γύριζες από το φούρνο αγκομαχώ-

ντας από το βάρος της φραντζόλας που σούχε πέσει τρεις φορές στο δρόμο, όχι μόνο δε σε μάλωνε, μα σ' έπαιρνε στην αγκαλιά της και σούλεγε: — «Αχ, να χαρώ εγώ παιδί, που μεγάλωσε και μου κάνει δουλειές, τ' αγοράκι μου το καλό, που όταν γεράσω, θα με παίρνει απ' τον ίσκιο και θα με βάζει στον ήλιο!», και γελούσε με την καρδιά της.

Τι ωραία που ήταν η ζωή τέτοιες μέρες! Το γραμμόφωνο έπαιζε συνεχώς, κι εκείνη τραγουδούσε μαζί του:

Σ' ένα ταγκό σφιχτήκαν
κι αγκαλιαστήκαν
μ' αυτή στον κάθε γύρο
κοιτάει τριγύρω...

Τα πρωινά ερχόταν η κυρά-Ρωξά-νη απ' την Τούμπα κι έπλενε τα

ρούχα γιατί εκείνη σιχαινόταν το πλύσιμο, ή σφουγγάριζε το πάτωμα, έκανε το σπίτι λαμπίκο, χαιρόσουνα να το βλέπεις, ή ερχόταν μόνο και μόνο για να σου κάνει παρέα, να σου πει παραμύθια, επειδή εκείνη έπρεπε να βγει έξω, να πάει πρώτα στο δικηγόρο για το διαζύγιο, και μετά στον οδοντογιατρό, κι από κει στου Μοδιάνου να ψωνίσει. Μ' αν έμενε στο σπίτι, έβγαινε τ' απόγεμα στο παράθυρο, και φώναζε τον παγωτατζή: — «Κυρ-Πρόδρομε, δος μου δυο παγωτά καϊμάκι, κι όχι κούφιο το χωνί από μέσα, τι έγινες βρε χριστιανέ μου, σε χάσαμε τόσες μέρες».

Έπαιρνε δυο παγωτά, ένα για την κυρά-Ρωξάνη κι ένα για σένα, εκείνη δεν έτρωγε παγωτό γιατί πήγαινε στον οδοντογιατρό, αν και καμιά φορά δεν άντεχε να σε βλέπει να το

γλείφεις κι εκείνη να μην τρώει, και σούλεγε: — «Δε θα δώσεις λιγούτσ'κο της μαμάκας που στ' αγόρασε;» Κι έβαζε τις παλάμες μπροστά στο πρόσωπο κι έκλαιγε, «α, α, α!».

Κι αμέσως έτρεχες κοντά της, και σήκωνες ψηλά το χέρι με το χωνί, κι ας ήξερες πως έκλαιγε στα ψέματα, περήφανος που μπορούσες να κάνεις και συ κάτι για κείνην, αλλά, έλα, ομολόγησέ το, προσέχοντας με κομμένη ανάσα πόσο θα δαγκώσει, γιατί στο κάτω της γραφής το παγωτό ήταν δικό σου, να φάει κι εκείνη, αλλά να μην το φάει όλο.

Τα βράδια ήταν ακόμα πιο ωραία όταν ήταν στις καλές της. Ο τόπος μοσχοβολούσε απ' τις μυρωδιές πούφταναν απ' την αυλή του αντικρινού σπιτιού, γιασεμί κι αιγόκλημα, κι η ατμόσφαιρα είχε κάτι το εορταστικό, ήταν Πρωτομαγιά, σου

φορούσε τη λουλουδένια σου ποδιά με το λάστιχο στα μπατζάκια και σ' έστελνε στο δρόμο να παίξεις όσο ήθελες αλλά να μη γυρίσεις πίσω μουτζούρης.

Ύστερα έβγαζε τις γλάστρες στην εξώπορτα, την μπιγκόνια, την ορτανσία και τους δύο φίκους, και τις πότιζε, κι έχυνε και κάνα-δυο κουβάδες νερό στο πεζοδρόμιο για να δροσίσει ο τόπος, κι ύστερα καθότανε κι εκείνη στο σκαλί, πλάι στις γλάστρες, κι έπιανε κουβέντα με την κυρά-Χρυσή, ή μάζεψε τα μεγάλα κορίτσια και τα μεγάλ' αγόρια που πήγαιναν στην τρίτη Γυμνασίου, και τους μάθαινε τη μπερλίνα και την κολοκυθιά — πινακωτή, πινακωτή, από τ' άλλο μου τ' αφτί, έμαθα πως έχεις μια κολοκυθιά που κάνει δέκα κολοκύθια... Μια φορά μάλιστα σηκώθηκε κι έπαιξε σκoi-

νάκι, για να δείξει στα κορίτσια πώς πηδάνε, και δε βγήκε απ' το παιχνίδι επειδή έχασε, μα μόνο όταν φούσκωσε, και την έπιασαν τα γέλια, κι είπε: «Άστε με ήσυχη, βρε σατανάδες, δεν είμ' εγώ πια για τέτοια πράματα, έχω κοτζάμ γιο!»

Μα ήταν άλλες μέρες, όλες χειμωνιάτικες, όλες γεμάτες σύννεφα, που είχε τα μπουρίνια της, που κάπνιζε συνεχώς σα φουγάρο, κι έτρωγε τα νύχια της, και τέτοιες μέρες, όχι μόνο δεν έπρεπε να χαζέψεις στο δρόμο, μα ούτε στο σπίτι να παίξεις με τα χρυσά απ' τα τσιγάρα, ούτε να μιλήσεις. Γιατί σούλεγε: — «Πρόσεξε καλά, μη βγάλεις άχνα σήμερ' απ' το στόμα σου, γιατί θα σε σκίσω σα σαρδέλα!»

Τέτοιες μέρες το καλύτερο ήταν να μη σε στείλει έξω για θέλημα, γιατί

ήξερες πως, όσο γρήγορα κι αν γύριζες πίσω, το σάλιο είχε κιόλας στεγνώσει, κι αν δεν είχε στεγνώσει το σάλιο, είχες ξεχάσει να πάρεις αλάτι, «Τι άλλο σούπε η μαμά σου να πάρεις;» σούλεγ' ο μπακάλης, μα όσο κι αν βασάνιζες το μυαλό σου, ήταν αδύνατο να θυμηθείς, ή χάζευες στο δρόμο, ξεχνούσες εντελώς πως σήμερα είχε τα μπουρίνια της και στεκόσουνα και χάζευες τα παιδιά πούδιναν μια δεκάρα κι έβλεπαν το Πανόραμα, ή σ' έβλεπαν να κρατάς κάτι σφιχτά μέσα στη φούχτα σου, και σούλεγαν: — «Έλα να παλέψουμε και θα σ' αφήσω να με νικήσεις», και σούκλεβαν τα ρέστα χωρίς να πάρεις είδηση, κι εκείνη, αντί να βγει να δείρει τα παιδιά, έδερν' εσένα. — «Ήμαρτον μανούλα μου», φώναζες μέσα απ' τους λυγμούς σου, «ήμαρτον, δεν

θα το ξανακάνω!», και προσπαθούσες να κρυφτείς πίσω απ' τη φούστα της, μα όσο της ξέφευγες, κι όσο περισσότερο έκλαιγες, τόσο περισσότερο σκύλιαζε, δεν της άρεσε να κλαις, ούτε να παρακαλάς, εννοούσε να δέχεσαι την τιμωρία σαν άντρας. — «Ή θα γίνεις άντρας και θα μάθεις να μην κλαις», σούλεγε αφρίζοντας και χτυπώντας όπου έβρισκε, «ή θα σε σκοτώσω από τώρα μια και καλή, να σε κλάψω και να σε ξεχάσω, άναντρου σαν τον προκομμένο τον πατέρα σου δεν χρειάζεται άλλους η κοινωνία — πες μου, θα γίνεις άντρας; Πες: «Θα γίνω άντρας!» Πες το γιατί δε θα βγεις ζωντανός απ' τα χέρια μου, σήμερα θάν' το τέλος σου!» Κι έλεγες: — «Ναι μανούλα μου, θα γίνω». — «Και δε θα ξαναχαζέψω στο δρόμο». — «Και δε θα ξανα-

χαζέψω!» — «Ούτε θα με πιάνουν κορόιδο οι αλήτες να μου κλέβουν τα ρέστα μου!» — «Όχι μανούλα μου, όχι!...» — «Άντε τώρα, ξεκουμπίσου από μπροστά μου πριν μετανιώσω, τράβα να πλύνεις τα μούτρα σου, και να μην ακούσω τσιμουδιά! — που να μην έσωνα και να μην έφτανα να σ' είχα γεννήσει!...»

Τέτοιες μέρες το γραμμόφωνο ή δεν έπαιζε καθόλου ή έπαιζε συνεχώς την ίδια πλάκα...

Φτώχεια, μέσα στην πλάση ετούτη έχεις τα πιο πολλά παιδιά...

Κι εκείνη έβγαινε το βράδυ έξω χωρίς να ειδοποιήσει την κυρά-Ρωξάνη νάρθει να σου κάνει παρέα, σ' έβαζε στο κρεβάτι κι έβγαινε, και γύ-

ριζε αργά, πόσο αργά δεν ήξερες, πολλές φορές δεν ήξερες καν ότι έλειπε, μα θάσουνα στον τρίτο ή στον τέταρτο ύπνο όταν άκουγες κουβέντες από πολύ μακριά, κι άνοιγες για μια μόνο στιγμή τα μάτια σου κι έβλεπες τον άγγελό σου ολόγυμνο, χωρίς φτερά, μπροστά στο κρεβάτι της, κι ύστερα έσβηνε η λάμπα του πετρελαίου, έσβηναν οι κουβέντες, και το σκοτάδι ήταν σα βαρειά κουβέρτα στα μάτια σου, κι έπεφτες σα μολύβι στον πέμπτο ύπνο...

Αχ, βρε μάνα! Έχουν περάσει — πόσα; Τριάντα χρόνια από τότε, κι ακόμα δεν έμαθα το μάθημά μου. Ακόμα δεν έγινα άντρας, ακόμα χαζεύω στο δρόμο κοιτάζοντας τα παιδιά, ακόμα μου κλέβουν οι αλήτες τα ρέστα. Κι αυτό είναι η μεγα-

λύτερη τιμωρία σου. Και δική μου τιμωρία — που δεν κατάλαβα, όσο ήταν ακόμα καιρός, τι υπέφερες τότε, και θέλησα να σ' εκδικηθώ. Μα που να πάρει ο διάβολος, έπρεπε να τα βάζεις μαζί μου για να ξεσπάς;

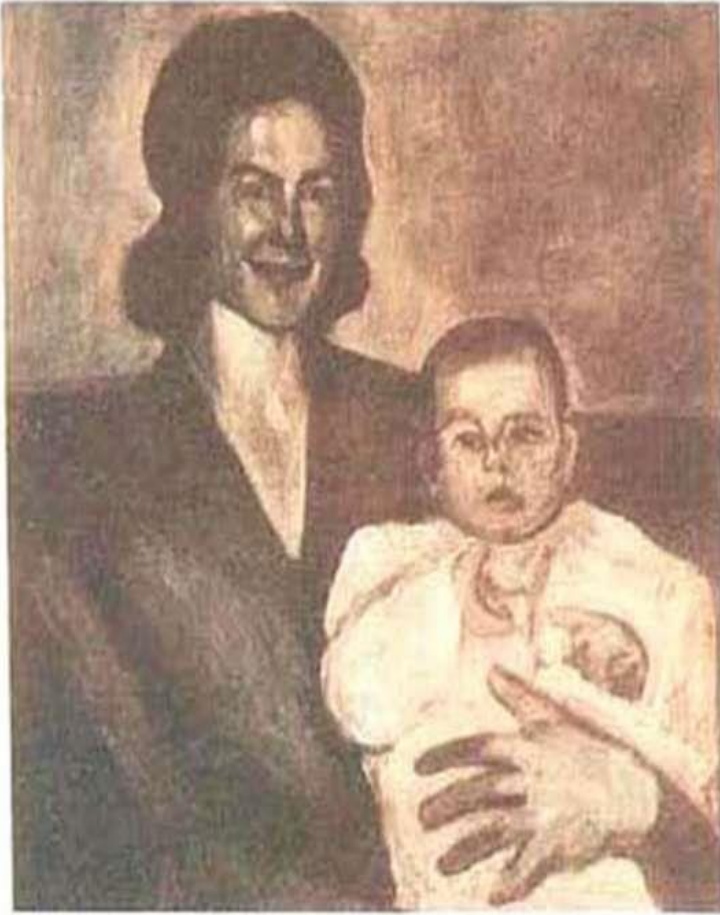
Δε μπορούσες δηλαδή να κάνεις τα στραβά μάτια όταν αργούσα δέκα λεπτά ή όταν ξεχνούσα ν' αγοράσω τ' αλάτι; Κι αν θυμάμαι καλά, τα ρέστα που μούχαν κλέψει τα παιδιά του απάνω δρόμου ήταν, στο θεό σου βρε μάνα, ή έξη ή εφτά δεκάρες!

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Το διήγημα έχει μια «απατηλή απλότητα, που δεν είναι παρά δραστικότετη αφαίρεση», γράφει ο ίδιος ο Ταχτσής στον Νάνο Βαλαωρίτη. Μπορείτε να υποθέσετε

**ποια στοιχεία έχουν αφαιρεθεί
ώστε η αφήγηση να γίνει δρα-
στική;**

- 2. Στο κείμενο κυριαρχεί η εικόνα της μητέρας. Ποια εντύπωση έχει αφήσει τελικά στην ψυχή του γιου, άντρα πλέον τώρα, η συμπεριφορά της; Ο αφηγητής τη δικαιώνει; Να τεκμηριώσετε την άποψή σας.**
- 3. Τα «ρέστα» είναι η αφορμή για τη νοσταλγία του αφηγητή. Ποια είναι εκείνα τα περιστατικά της ζωής, στα οποία επιμένει;**
- 4. Πώς και πού μεταβάλλεται η οπτική γωνία του αφηγητή;**

**Τζούλιο Καΐμη (1897-1982), Γυναίκα
με παιδί**

Κώστας Ταχτσής (1927 - 1988)

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Φοίτησε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών χωρίς να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Για ένα μακρό χρονικό διάστημα (1954-1964) έζησε στο εξωτερικό (Γερμανία, Αυστραλία, Αφρική). Έργα του: Ποίηση: Ποιήματα (1951), Περί ώραν δωδεκάτην (1953), Καφενείον το Βυζάντιον κι άλλα ποιήματα (1956). Πεζά: Το τρίτο στεφάνι (Μυθιστόρημα, 1962), Τα ρέστα (1972), Η γιαγιά μου η Αθήνα (1979).

Το τρίτο στεφάνι. Εξώφυλλο της έκδοσης στα αγγλικά (σχέδιο Γιάννη Μόραλη)

Νίκος Κάσδαγλης

Σοροκάδα*

Είναι μέρες που το νησί κλείνει. Μή-
τε πλεούμενο σιμώνει, μήτε αερο-
πλάνο.

Όξω από το Ναυτικόν Όμιλο, σιμά
στο φανάρι του «Αϊ-Νικόλα» έχει έ-
να χαμηλό μόλο ίσα ίσα με τη θά-
λασσα. Πρέπει να ξιπολυθείς, για
να πας στην άκρη του.

Με σοροκάδα, μ' άρεζε να κολου-
μπάω πίσω από το μόλο, μέσα
στους αφρούς που το καβάλαγαν,
φυλαγμένος απ' τη δαιμονικήν ορ-
μή της θάλασσας. Σαν ξεπρόβαινα
στην άκρη του μόλου μ' άρπαζε ένα
κύμα μακρύ, αμάχητο, και με σφε-

σοροκάδα: (σορόκος και σιρόκος):
νοτιανατολικός άνεμος.

ντόναγε μονομιάς εκατό μέτρα πέρα, στ' απάγκιο.

Στον πάτο, τρία τέσσερα μέτρα βαθιά, έχει κομμάτια καλώδια και λαμαρίνες. Ό,τι απόμεινε από 'να αμερικάνικο καταδρομικό, που το διαλύσανε.

Τούτο το πολεμικό είχε έρθει στη Ρόδο για επίσκεψη καλής θελήσεως — κάπως έτσι το λένε, θαρρώ. Το λιμάνι είχε τοιμαστεί για να καλοδεχτεί τους Αμερικάνους. Οι γυναίκες των αξιωματικών είχανε φτάσει απ' την παραμονή, και νιαουρίζανε στα σαλόνια των ξενοδοχείων — αλλόκοτην αίσθηση που σου δίνουν οι Αμερικάνες, σα μαζευτούνε πολλές.

Τα μπαρ ήταν έτοιμα όλα — ο Μπαμπούλας, που γινότανε Black Cat για την περίπτωση, το Rio Grande, το Long John και τ' άλλα.

Τα κορίτσια τους ήρθαν απ' τον Περσία μαζί με τις γυναίκες των αξιωματικών, και περιμέναν στις πόρτες τα ναυτάκια που θα ξεμπαρκάραν.

Μόνο που πήρε σοροκάδα τ' απόγιομα. Το λιμάνι άδειασε μονομιάς, οι βάρκες τραβηχτήκανε στη στεριά και τα καΐκια κρυφτήκανε στο φυλαγμένο κόρφο, το Μαντράκι. Δυο τρία βαπόρια που βρέθηκαν, **λεβάραν*** τις άγκυρες και πήγανε στην Ψαροπούλα, από **σταβέντο***. Μόνο ο Αμερικάνος απόμεινε, φουνταρισμένος **αρόδο***, όξω απ' το λιμάνι.

λεβάρω: (λέξη ιταλ.): τραβώ καταπάνω, ανασύρω, σηκώνω.

σταβέντο: (λ. ιταλ.): απάνεμα.

αρόδο και αρόδου: (λ. ιταλ.)· ναυτ. όρος που σημαίνει ότι κάποιο πλοίο έχει αγκυροβολήσει στ'

Σαν κατάλαβαν απ' το Λιμεναρχείο πως δεν το 'χε σκοπό να κουνήσει, του μήνυσαν να φύγει, κι η σοροκάδα δε σήκωνε λεβεντιά.

Ο καπετάνιος κούνησε τους ώμους σαν του τα 'πανε. Το δελτίο καιρού έδειχνε άνεμο εφτά οχτώ μποφόρ, κι οι κανονισμοί του προβλέπανε πως με τέτοιον καιρό έπρεπε να 'ναι φουνταρισμένος με τις δυο άγκυρες, με τόσα κλειδιά κα-δένα στην καθεμιά. Καλού κακού φουντάρισε δυο κλειδιά παραπάνω, κι επιτέλους αν αγρίευε ο καιρός είχε κι άλλη καδένα. Βάστηξε επιφυλακή το μισό τσούρμο, και τις μηχανές αναμμένες, για να 'χει ατμό.

Δε γινόταν καλύτερη φροντίδα, αλίμονο αν αλλάζαν αραξοβόλι τ'

ανοιχτά του λιμανιού, δηλ. δεν έχει αράξει σε αποβάθρα.

αμερικάνικα πολεμικά, με την κουβέντα ενός ντόπιου λιμενάρχη· τι τους είχαν τους κανονισμούς!

Μόνο που φρεσκάρισε η σοροκάδα, με το σούρουπο. Δουλεύοντας επίμονα, ύπουλα, το **μπόντζι*** ξεκλείδωσε τη μια καδένα, και το καράβι απόμεινε φουνταρισμένο στο 'να σίδερο. Από κει και πέρα, δεν το γλιτώνανε. Βάρεσε συναγερμός, το τσούρμο χίμηξε να μανουβράρει, πού να προφτάσει! Το πολεμικό

μπόντζι και μπότζι: κλυδωνισμός (ταλάντευση) του πλοίου μια προς τη δεξιά πλευρά, μια προς την αριστερή, ανάλογα με το κύμα. Ο κλυδωνισμός πλήρης-πρύμνης (δηλ. μια σηκώνεται ψηλά η πλήρη και μια η πρύμνη), λέγεται σκαμπανέβασμα.

ξέσυρε σα **φρόκαλο*** το σίδερο, και κόλλησε πάνω στα βράχια του χαμηλού μόλου. Οι Αμερικάνοι πηδούσανε στη θάλασσα σαν τα μπακακάκια, κι οι ντόπιοι μαζευτήκανε στην ακρογιαλιά και τους μαζεύανε μισοπνιγμένους.

Την άλλη μέρα το πρωί η σοροκάδα έσπασε. Τ' αμερικάνικο καράβι ήταν καθισμένο ψηλά πάνω στα βράχια, κι ο κόσμος το χάζευε από μακριά — δεν τον αφήναν να σιμώσει. Έμοιαζε απείραχτο, να το πετάξεις στη θάλασσα και να ξαναφύγει, έτσι πίστεψαν οι πολλοί. Οι θαλασσινοί κουνούσαν το κεφάλι, ξέραν πως το καράβι είχε πεθάνει πια...

Το κουφάρι απόμεινε δυο τρεις μήνες καρφωμένο στα βράχια του χαμηλού μόλου, για να δοξάζει τους

φρόκαλο: σκουπίδι.

κανονισμούς. Ύστερα το διαλύσανε. Ένας βουτηχτής σκοτώθηκε πάνω στη δουλειά.

Αν κοιτάξεις με το γυαλί, βλέπεις ακόμα στον πάτο παλιές λαμαρίνες και κομμάτια καλώδια.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

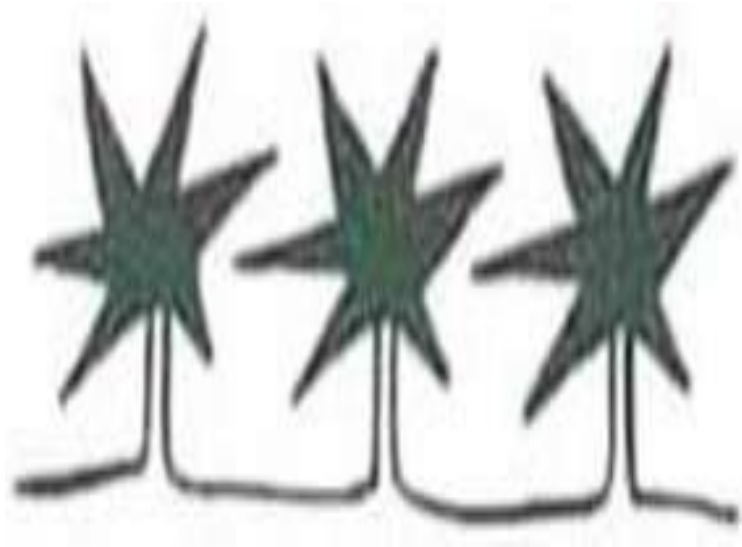
- 1. Να περιγράψετε και να σχολιάσετε την κατάσταση που δημιουργείται στο νησί με την επίσκεψη του αμερικανικού πλοίου.**
- 2. Στο αφήγημα διαπιστώνουμε το σχήμα ύβρις-τίσις. Να το επισημάνετε και να το σχολιάσετε.**
- 3. Να παρατηρήσετε τον τρόπο με τον οποίο συνθέτει ο συγγραφέας το αφήγημά του. Τι διαπιστώνετε;**

Νίκος Κάσδαγλης

Ο Νίκος Κάσδαγλης (γεννήθηκε στην Κω το 1928 και είναι μόνιμα εγκαταστημένος στη Ρόδο) είναι από τους σημαντικότερους πεζογράφους της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς. Η πεζογραφία του χαρακτηρίζεται από έναν έντονο ρεαλισμό που φτάνει κάποτε ως το νατουραλισμό. Έργα του: α) Διηγήματα: Σπιλιάδες (1952), Μυθολογία (1977), Οι ελεήμονες (1990). β) Μυθιστορήματα: Τα Δόντια της Μυλόπε-

τρας (1955), Κεκαρμένοι (1959), Εγώ
ειμί Κύριος ο Θεός σου (1961), Δίψα
(1970), Η Μαρία περιηγείται τη μη-
τρόπολη των νερών (1982) κ.ά. Έχει
τιμηθεί με το Β' Κρατικό Βραβείο
Μυθιστορήματος το 1956.

Θερμά θαλάσσια λουτρά

ΤΟ ΑΦΗΓΗΜΑ ΑΝΗΚΕΙ στην ομώνυμη συλλογή Θερμά θαλάσσια λουτρά (1980), η οποία αποτελείται από δώδεκα βιωματικά κείμενα που αναφέρονται σε πλαίσιο περασμένης εποχής.

Στο χτήμα μας, όταν οι ζέστες έπιαναν για τα καλά, άρχιζαν οι προετοιμασίες για τη θάλασσα. Πρώτη η θεια μου που, αφ' ότου χήρεψε, υπέφερε ολόκληρο το χειμώνα από ρευματισμούς, κατέβαζε από την αποθήκη ένα μεγάλο στρογγυλό κουτί, από όπου έβγαζε το μαύρο καλοκαιρινό της καπέλο, αγορασμένο πριν χρόνια και χρόνια από τον μακαρίτη, σε ένα του ταξίδι-αστρα-

πή στην Τεργέστη. Το ταξίδι εκείνο, που αναφερόταν σπάνια, πάντοτε δε με κάποιο δέος, φαίνεται ότι πραγματοποιήθηκε υπό συνθήκες που χαρακτηρίστηκαν ως έκτακτες, αν μη και μυστηριώδεις. Η θεια μου βούρτσιζε προσεχτικά το καπέλο και ύστερα το καθάριζε με ένα εκχύλισμα φύλλων κισσού. Με το ίδιο υγρό, βρασμένο ελαφρά, σχεδόν αφέψημα, καθάριζε και τη μαύρη της μαντίλα, την εσάρτα της, καθώς και ένα ψάθινο καλαθάκι με καπάκι, που προοριζόταν για τα τρόφιμα του ταξιδιού. Η πιο μεγάλη φασαρία ήταν, ώσπου να συμφωνήσει με τον έναν από τους δυο ταξιτζήδες της πόλης (τους σωφέρ, καθώς τους έλεγαν), τις μέρες και τις ώρες που θα μας παραλάμβανε. **Το τραί-**

vo* αναχωρούσε κάθε πρωί στις δέκα και δέκα.

Ο σταθμός βρισκόταν στην άλλη άκρη της πόλης, σε ένα πέτρινο διώροφο σπίτι, με ωραία μπαλκόνια, πολλές πόρτες, γκισέδες και κιγκλιδώματα. Διέθετε τρεις αίθουσες αναμονής, ανάλογες με τη θέση που ταξίδευε ο κάθε επιβάτης.

Η θεια μου έβγαζε ένα εισιτήριο διαρκείας, πρώτης θέσεως, με την πρόσθετη ένδειξη «θερμά θαλάσσια λουτρά», γραμμένη με καφέ, λοξά γράμματα. Ένα ειδικό βαγόνι, με την ίδια ένδειξη στους υαλοπίνακες, εξυπηρετούσε αποκλειστικά αυτή την κατηγορία των λουομένων.

«Το τραίνο αναχωρούσε...»: Περιγράφεται η διαδρομή Πύργου – Κατακώλου.

Ήταν ένα αληθινό άδυτο, όπου κανείς τρίτος δεν διανοείτο ούτε να διέλθει καν, όχι να καθίσει, ή να τολμήσει να ανοίξει το παράθυρο.

Δεν μπορώ να φαντασθώ πιο τρυφερή αναχώρηση τραίνου. Στις δέκα παρά τέταρτο χτυπούσε το πρώτο καμπανάκι του σταθμού, με έναν γλυκύ, μαλακό, αλλά και αρκετά ισχυρό ήχο. Οι πιο ηλικιωμένοι έσπευδαν ήδη στο βαγόνι τους. Στις δέκα παρά πέντε χτυπούσε το δεύτερο, οπότε η κίνηση, τα τρεχάματα και ο αναβρασμός επιτείνονταν, και στις δέκα και δέκα ακριβώς χτυπούσε το τρίτο καμπανάκι, με το οποίο όλοι πια καταλάμβαναν, μέσα σε μια πραγματική αναταραχή, τις θέσεις τους. Τότε εμφανιζόταν

ο **Θύμιος*** . Φορούσε μια πολύ σκούρα μπλε στολή και πηλήκιο με πολλά χρυσά σιρίτια, ενώ από τον αριστερό του ώμο κρεμόταν μια καφέ δερμάτινη τσάντα, με τα εισιτήρια και όλα τα απαραίτητα όργανα του ελέγχου. Από τη ζώνη του πανταλονιού του, με μια χοντρή αλυσίδα, είχε αναρτήσει μια μικρή σάλ-

Θύμιος: Ο σιδηροδρομικός αυτός υπάλληλος ήταν υπαρκτό πρόσωπο. Τον αναφέρει και ο ποιητής Τάκης Σινόπουλος:
«Όταν οι μπανιέρες στο Κατάκωλο
μέσα

στην ήσυχη θάλασσα.

Όταν το τρένο Πύργου- Κατακώλου,
ο Θύμιος, η σφυρίχτρα του».

(Τάκης Σινόπουλος, Συλλογή II, 1965-1980, Ερμής, Αθήνα 1997, σ. 297).

πιγγα, άφογα γυαλισμένη και ιδιαίτερα κυρτή, σαν κέρας. Ο Θύμιος έριχνε μια βλοσυρή ματιά κατά μήκος του συρμού, και επέπληττε όσους **κωλυσιεργούσαν*** να ανέβουν. Στυλωμένος περί το μέσον του τραίνου, ανέκραζε στεντορία τη φωνή: Ες, Κύριοι! Κανείς δεν έμαθε ποτέ το ακριβές νόημα της φράσης, αλλά αμέσως, πατείς με πατώ σε οι βραδυπορούντες, σκαρφάωναν στα βαγόνια. Οι επιβάτες της πρώτης θέσεως, καθισμένοι σε περίτεχνα καθίσματα από ψάθα προελεύσεως εξωτερικού, δυσφορούσαν. Όλα την τελευταία στιγμή, έλεγαν.

Ο Θύμιος στρεφόταν ακολούθως στον μηχανοδηγό. Εκείνος τον προσέβλεπε πειθήνια στα μάτια, ενώ με το δεξί του χέρι έψαυε την

κωλυσιεργούσαν: εδώ καθυστερούσαν.

σειρήνα του τραίνου. Έτοιμος; του φώναζε. Ο μηχανοδηγός έγνεφε καταφατικά, χωρίς να αποσύρει **το παράπαν*** το βλέμμα του. Τότε ο Θύμιος **ανασπούσε*** τη σάλπιγγα και σάλπιζε έναν οξύ, μακρότατον και, μπορώ να πω, μουσικόν ήχο, που έσβηνε σιγά σιγά, σαν σιωπητήριο. Ένα ευχάριστο ρίγος διέτρεχε τους επιβάτες. Όλα έτοιμα πλέον, προς αναχώρησιν. Το τραίνο σφύριζε και ξεκινούσε αργά αργά, μέσα σε θορύβους και γδούπους. Ο Θύμιος πλησίαζε και αυτός και σαλτάριζε στο τελευταίο βαγόνι. Το ταξίδι άρχιζε.

Η θάλασσα απείχε περί τα δεκατρία χιλιόμετρα και μέχρι την Αλκυ-

το παράπαν: καθόλου, εντελώς.
ανασπώ: τραβώ, σύρω προς τα πάνω.

ώνα, όπου κατέβαιναν οι κανονικοί λουόμενοι, μεσολαβούσαν τρεις σταθμοί και μια προαιρετική στάση. Σε κάθε αναχώρηση από τους ενδιάμεσους σταθμούς, η διαδικασία με το Θύμιο επαναλαμβανόταν με την ίδια ακρίβεια — μόνο στην προαιρετική στάση παρέλειπε τις εκφωνήσεις. Το τραίνο περνούσε μέσα από σταφιδαμπέλους, αγρεπαύλεις, μετόχια μοναστηριών και αμμόλοφους. Στους σταθμούς οι νέοι κατέβαιναν και άρπαζαν από τα παρακείμενα κλήματα τσαμπιά μαύρης σταφίδας, ή και χούφτες ολόκληρες από τα αλώνια, όπου άπλωναν τον καρπό για να ξεραθεί.

Ο μεγάλος, όμως, σαματάς γινόταν στην Αλκυώνα. Πριν ακόμη σταματήσει το τραίνο, πηδούσαν αρκετοί από τα βαγόνια και άρχιζαν να τρέχουν δαιμονιωδώς προς τη

θάλασσα. Είχαν να διανύσουν περίπου δύο χιλιόμετρα, ώσπου να φθάσουν στην αμμουδιά με τις **μπανιέρες***. Πολλοί προτιμούσαν να κατέβουν στην επόμενη στάση, μπροστά στα θερμά λουτρά, από όπου η απόσταση, ως τις μπανιέρες, ήταν πολύ μικρότερη, σχεδόν μηδαμινή. Τις έβρισκαν, όμως, κατειλημμένες από τους πρώτους, που είχαν σαλτάρει από το τραίνο και διατρέξει τη διαδρομή με τα πόδια.

Το κτίριο των θερμών λουτρών, βαμμένο κίτρινο, περιβαλλόταν από ένα άλσος με ευκάλυπτους. Η θεια μου δεν με άφηνε να μπω μέσα στους λουτήρες. Άνοιγε το καλαθά-

Μπανιέρες: Χώροι διαφορετικοί για κάθε φύλο με καμπίνες – αποδυτήρια και σκάλες που κατέβαιναν στη θάλασσα.

κι, μου έδινε ψωμί, τυρί, ένα αυγό βραστό και σταφύλια, και με παρότρυνε να περπατήσω στην αμμουδιά, αφού φορούσα προηγούμενως μια κατάλληλη κάσκα για τον ήλιο.

Πήγαινα στην αμμουδιά και χάζευα. Μάζευα κοχύλια, αστερίες, ζωντανές άσπρες αχιβάδες. Ανέβαινα ύστερα στις μπανιέρες. Ήταν ξύλινες, κατασκευασμένες από χοντρούς σιδερένιους πασσάλους, που τους είχαν μπήξει μέσα στη θάλασσα, χωριστά μια σειρά μπανιέρες για τους άντρες, χωριστά για τις γυναίκες. Μια γέφυρα, επίσης ξύλινη, ένωνε το κάθε συγκρότημα με την ξηρά.

Οι καμπίνες ήταν στενές, υγρές και μύριζαν μούχλα και κάτουρο. Η εταιρία του τραίνου τις είχε χτίσει πριν χρόνια, αλλά σιγά σιγά τις εγκατέλειψε και ρήμαζαν. Έλειπαν

αρκετά σανίδια και έτσι φαινόταν ο αμμουδερός πυθμένας της θάλασσας, καθώς και οι σπασμένοι πάσσαλοι, γεμάτοι φύκια και όστρακα. Μια σκαλίτσα από το άλλο μέρος της κάθε καμπίνας κατέβαζε στα βαθιά, όπου το βάθος του νερού ξεπερνούσε το μέτρο. Παιδιά δεν άφηναν να κολυμπήσουν εκεί. Οι άντρες φορούσαν μακριά μπανιερά, αν και μερικοί νοικοκυραίοι κατέβαιναν τη σκαλίτσα τελείως γυμνοί. Με πολλή σοβαρότητα τοποθετούσαν το αριστερό τους χέρι ανοιχτό, μπροστά από τα απόκρυφα μέλη τους, ενώ με το δεξί, μόλις το πόδι τους άγγιζε το νερό, έκαναν αργά αργά το σταυρό τους. Κατόπιν βουτούσαν.

Λίγο πριν από τον πόλεμο, οι μπανιέρες είχαν αρχίσει να ξεχαρβαλώνονται τελείως. Τότε ήταν που

έφθασαν στον τόπο μας μερικοί πρόσφυγες από τη Ρωσία, δικοί μας, ή και λευκορώσοι. Θυμάμαι ένα ξανθό παλληκαράκι ψηλό, με γαλανά μάτια. Κολυμπούσε περίφημα. Έφερνε γύρα όλη την ακτή. Με ωραίες απλωτές πήγαινε στα βαθιά, παρέκαμπτε το ειδικό σύρμα που χώριζε τα χωρικά ύδατα των γυναικών, και κολυμπούσε στα νερά τους. Τσιρίδες και φωνές, εκείνες. Οι δικοί μας τον κύτταζαν ζηλόφθονα, διαμαρτύρονταν, αλλά πού να τολμήσουν να τον ακολουθήσουν, σε κείνες τις ακτές με τα ρηχά νερά, κανείς δεν κατάφερνε να μάθει κολύμπι της προκοπής.

Μια Κυριακή ο νεαρός Ρώσος, αφού έκανε κάμποσους γύρους, επέστρεψε κολυμπώντας προς τις ανδρικές μπανιέρες. Ανέβηκε τη σκαλίτσα και σκαρφάλωσε επάνω στη

στέγη, από όπου μπορούσε να γίνει ορατός από την πλευρά των γυναικών. Ο καιρός είχε λίγο ψυχράνει, η θάλασσα ήταν αρκετά φουρτουνιασμένη και είχε αρχίσει να ερημώνει κάπως. Πάνω στη στέγη ο Ρώσος έμεινε αρκετή ώρα, κυττάζοντας πότε δεξιά και πότε αριστερά του. Ύστερα ζυγίστηκε αργά, άνοιξε τα χέρια και, πηδώντας με φόρα στη θάλασσα, έκανε μια θαυματική βουτιά. Έμεινε εκεί, καρφωμένος σε κάποιο σπασμένο πάσσαλο. Έτρεξε κόσμος και κοσμάκης, αλαλάζοντας. Τελικά ήρθαν δυο ψαράδες και τον τράβηξαν.

Πέθανε μόλις τον ακούμπησαν στην αμμουδιά. Θυμάμαι ακόμη το πρόσωπό του, καθώς και τα γαλανά του μάτια, που μας κύτταζαν ορθάνοιχτα. Έμοιαζε να μην κατάλαβαίνει τίποτα απολύτως.

**Λίλη Καπετανάκη (γεν. 1954),
Σώμα στο μπλε**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ο αφηγητής μιλάει για περιστατικά της παιδικής του ηλικίας πριν από τον πόλεμο σε μια χρονική στιγμή πολύ μεταγενέστερη. Να εντοπίσετε χωρία από το αφηγηματικό παρόν, όπου ο αφηγητής παρεμβαίνει για να σχολιάσει γεγονότα του παρελθόντος. Ποιο είναι το αισθητικό αποτέλεσμα αυτών των παρεμβάσεων;**

- 2. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί την αυτοαναφορικότητα (αφήγηση σε πρώτο γραμματικό πρόσωπο και αυτοβιογραφικές πληροφορίες), για να δείξει ότι αφηγητής και συγγραφέας είναι το ίδιο πρόσωπο. Ποια εντύπωση θέλει να δημιουργήσει στον αναγνώστη του με αυτή την αφηγηματική μέθοδο;**
- 3. Το αφήγημα αναφέρεται σε εντυπώσεις από την παιδική ηλικία του συγγραφέα και εστιάζεται κυρίως στις περιγραφές. Πού οφείλεται όμως η συγκίνηση που λανθάνει στο κείμενο;**
- 4. Να αναζητήσετε στο βιβλίο σας ένα άλλο διήγημα που χρησιμοποιεί την αυτοαναφορική αφηγηματική μέθοδο και να το συγκρίνετε με τα Θερμά θαλάσσια λουτρά. Τι παρατηρείτε;**

Ηλίας Χ. Παπαδημητρακόπουλος

Γεννήθηκε το 1930 στον Πύργο της Ηλείας. Σπούδασε στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή στη Θεσσαλονίκη και υπηρέτησε ως στρατιωτικός γιατρός στη Μακεδονία και αλλού. Αποστρατεύτηκε με αίτησή του το 1983 με το βαθμό του ανώτερου γενικού αρχιάτρου. Έργα του: Πεζογραφήματα: Οδοντόκρεμα με χλωροφύλλη (1973), Θερμά θαλάσσια λουτρά (1980), Ο γενικός αρχειοθέτης (1989), Ροζαμούνδη (1995), Τόποι τέσσερεις (1996) — Κρατι-

**κό βραβείο 1997. Δοκίμια: Ανα-
φορές στο έργο του πεζογράφου
Νίκου Καχτίτση (1974), Παρακεί-
μενα (1983), Βουστροφηδόν
(1987), Επί πτίλων αύρας νυκτερι-
νής (πέντε κείμενα για τον Παπα-
διαμάντη) (1992), Αποκείμενα
(2000). Τιμήθηκε με το Κρατικό
Βραβείο Ποίησης κ.ά.**

Μάριος Χάκκας

Το ψαράκι της γυάλας (διήγημα)

Το ΔΙΗΓΗΜΑ δημοσιεύτηκε το 1971, στην περίοδο της δικτατορίας, και το θέμα του σχετίζεται με την ημέρα της επιβολής της (21 Απριλίου 1967).

Ο άνθρωπος, με τη φραντζόλα υπομάλης, είναι ο ίδιος που πριν δυο χρόνια περίπου κρατούσε καρπούζι. Τότε ήταν **Ιούλιος**¹ και φυσικά υπήρχαν καρπούζια, ενώ τώρα

Αναφέρεται στις διαδηλώσεις του Ιουλίου 1965, μετά το βασιλικό πραξικόπημα. (Ο βασιλεύς Κων/νος ανάγκασε την κυβέρνηση της Ενώσεως Κέντρου να παραιτηθεί).

Απρίλης και πήρε φρατζόλα. Βέβαια και καρπούζια να υπήρχανε, πράγμα αφύσικο για μήνα Απρίλη, αυτός πάλι για φρατζόλα στο φούρνο θα πήγαινε, όπως άλλωστε όλος ο κόσμος.

Μέσα στο γενικό πανικό, πέσαν όλοι στα τρόφιμα. Περίμενε κι αυτός κάπου μισή ώρα σειρά και στο τέλος βρέθηκε με μια ζεματιστή φρατζόλα στο χέρι. Άλλοι παίρνανε τρεις και τέσσερες, αυτός μόνο μία. Για τη δουλειά που την ήθελε και μία αρκούσε. Την έβαλε κάτω από τη μασχάλη και πήρε τους δρόμους.

Το σωστό είναι όταν κάποιος κρατάει μία φρατζόλα, να πηγαίνει στο σπίτι του. Όμως ο δικός μας δεν μπορούσε να πάει. Στη συνοικία που έμενε, από τα χαράματα είχαν αρχίσει συλλήψεις και μόλις πρόλα-

βε να ντυθεί βιαστικά, πετάχτηκε έξω και ξεμάκρυνε γρήγορα, αναζητώντας το πιο κατάλληλο αντικείμενο για καμουφλάζ στις κινήσεις του.

Σ' όλους τους ανθρώπους, ακόμα και στους πρωτόγονους, είναι γνωστή η αξία χρήσης των αντικειμένων. Στις προηγμένες εμπορευματικές κοινωνίες τα πράγματα φυσικά έχουν και μια άλλη αξία, την ανταλλακτική, όπως συνήθως τη λένε. Στην Ελλάδα εκτός απ' αυτές τις δύο γνωστές και πολυσυζητημένες αξίες έχει ανακαλυφθεί και μια τρίτη: Η παραλλακτική, που παίζει σημαντικό ρόλο στις έκτακτες περιστάσεις που ζει τόσο συχνά αυτός ο τόπος. Είναι δε η παραλλακτική αξία ενός πράγματος απευθείας ανάλογη της εφευρετικότητας του παραλλάκτη και της αντίληψης του

αστυνομικού οργάνου που επιχειρεί να παραπλανήσει. Δηλαδή, όσο πιο ατσίδας είναι ο αστυνομικός, τόσο πιο πειστικό πρέπει να είναι το αντικείμενο που κρατάει ο παραλλάκτης στα χέρια του, για να λειτουργήσει ο νόμος της παραλλαγής.

Στα Ιουλιανά, πηγαίνοντας ο άνθρωπός μας στις συγκεντρώσεις είναι αλήθεια, πάντα στα άκρα, κρατούσε κι ένα καρπούζι. (Αξία παραλλαγής). Αν γινόταν καμιά φασαρία, γλιστρούσε, δείχνοντας στους αστυνομικούς το καρπούζι: «Είμαι ένας φιλήσυχος άνθρωπος και πάω στο σπίτι μου».

Πραγματικά, πήγαινε σπίτι, φορούσε πιζάμες, παντόφλες, κι εκεί στη βεράντα, έκοβε το καρπούζι και το 'τρωγε, (αξία χρήσης πια τώρα), μέχρι που έκανε τις φλούδες του

πάπυρο. Αυτό ήταν και το βραδινό του. Τα τελευταία χρόνια, σαβουρώνοντας ό,τι του λάχαινε, είχε παραβαρύνει από σάλτσες κι αποφάσισε να κάνει δίαιτα. Όμως η κοιλιά κρέμονταν πάντα εκεί μπροστά του μακρουλό καρπούζι, κι όσο κι αν έλεγε ν' αρχίσει την επομένη ασκήσεις, αυτές ποτέ δεν γινόντανε. Βαριό-ντανε. Βαριόντανε ν' ασχοληθεί ακόμα και με τα φερ-φορζέ, στολίδι της βεράντας του, γιατί το θέλανε πια ένα πέρασμα λευκή λαδομπογιά. Ήταν και το χρυσόψαρο στη γυάλα, και κάθε τόσο έπρεπε ν' αλλάξει το νερό, μια ασχολία κι αυτή που του φαίνονταν βαρετή.

Τα τελευταία χρόνια είχε κι αυτός

την **Καπούη*** του: Ένα σπιτάκι με βεράντα που έβλεπε προς το βουνό. Αφού έζησε τη μισή ζωή του σε θαλάμους φυλακής και σε τσαντήρια εξορίας, μετά από τόσες στερήσεις, όταν κάποτε βρέθηκε ελεύθερος, μπλέχτηκε με κάτι οικόπεδα, κέρδισε ξαφνικά μερικά λεφτουδάκια κι αγόρασε αυτό το σπιτάκι όπου και ζούσε μονάχος.

Για παντρεία δεν αποφάσιζε. «Δεν ξέρεις τι γίνεται πάλι», έλεγε κάθε φορά που του φέρναν εκεί την κουβέντα. «Ο γάμος σε δένει με τον τον κόσμο, ευθύνες, παιδιά. Ε-

Καπούη: ιταλική πόλη όπου ξεχειμώνιασαν οι στρατιώτες του Αννίβα μετά τη μάχη των Καννών. Από τότε η φράση «απολαύσεις της Καπούη» σημαίνει απώλεια πολύτιμου χρόνου.

**γώ έχω ένα παρελθόν κι ένα αβέ-
βαιο μέλλον».**

**Κι όμως, έστω χωρίς γάμο μα με
μόνο το σπίτι, δημιουργούσε γερό
δέσιμο με τούτον τον κόσμο κι αγε-
φύρωτο χάσμα με το παρελθόν.
Γιατί δεν ήταν μόνο οι τέσσερεις
τοίχοι στολισμένοι με κάδρα, παρά-
θυρα δίχως κάγκελα και μια πόρτα
που την άνοιγε όποτε ήθελε, δεν ή-
τανε φυσικά αιτίες να ξεκόψει από
την παλιά του ζωήμόνον αυτά.
Ήταν κι ένα σαλονάκι δανέζικο. Ή-
ταν κι ένα κρεβάτι μ' αναπαυτικό
στρωματέξ. Σόμπα στα χειμωνιάτι-
κα βράδια, ψυγείο για τα καυτά κα-
λοκαίρια, παγάκια, και μια σειρά άλ-
λα φιλοπράγματα εκ πρώτης όψε-
ως που δεν είχε συναντήσει στους
ηρωικούς αλλά τόσο σκληρούς χώ-
ρους της νιότης του.**

Είναι αλήθεια, καλά καλά δεν είχε ξεκόψει με το παρελθόν. Όσο μπορούσε συνέχιζε, πηγαίνοντας στις συγκεντρώσεις, παραγγελτικά φυσικά, δίνοντας τακτικά τη συνδρομή του κι ακούγοντας στο πικάπ δίσκους που αποκλειστικά αναφέρονταν σε κείνα τα δύσκολα χρόνια.

Ήταν ωραία ν' ακούς στους δίσκους για καημούς και στερήσεις, για μια υπεράνθρωπη προσπάθεια, άσχετα αν δεν κατάληξε κάπου, για μια στάση ηρωική που μετείχε κι ο ίδιος. Ήταν πολύ ωραία να κάθεται στη σαιζ λογκ και ν' αναπολείς ακόμη και τους περασμένους πόνους σου, απαλότεροι τώρα, τυλιγμένοι στο μύθο, σα να μη συνέβηκαν σε σένα τον ίδιο. «Ε, πάει περάσανε όλα. Δύσκολα χρόνια, αλλά είχε μια ομορφιά αυτή η ιστορία». Ήταν καλά μέσα στο σπίτι του με τις ανα-

μνήσεις και το πικάπ· ήταν πολύ καλά έτσι που ζούσε, τι αρχίσανε πάλι να πάρει ο διάβολος, τι φταίει να παίρνει πάλι μπάλα τους δρόμους;

Ήταν μια χαρά βολεμένος και τώρα το κυνηγητό και πού να πάει; Ποια δύσπιστη πόρτα να χτυπήσει, που όλοι, συγγενείς, γνωστοί, φίλοι, θα είχανε την ίδια αιτία; Πολλοί απ' αυτούς τώρα θα 'ταν κιόλας πιασμένοι κι άλλοι ίσως τριγουρίζουν όπως κι ο ίδιος με μια φρατζόλα στο χέρι.

Έκανε ένα μεγάλο κύκλο μακριά απ' το κέντρο. Πέρασε Βύρωνα, Δάφνη κι έπεσε στην Καλλιθέα. Ήταν μια καλή άσκηση. Είχε καιρό να περ-πατήσει τόσο πολύ. Κι ήταν ένα φωτεινό πρωινό, λες επί τούτου φτιαγμένο για ένα μεγάλο περίπατο. Ασυναίσθητα άρχισε να τσι-

μπάει τη γωνιά της φρατζόλας, ενώ ταυτόχρονα του 'ρθανε αισιόδοξες, σκέψεις: «Μπα, δεν κρατάει για πολύ αυτή η κατάσταση. Όπου να 'ναι θα πέσουν».

Τώρα όποιος θα 'θελε να ψιλοκοσκινίσει αυτό το απόφθεγμα θα παρατηρούσε ότι η αοριστία της πρώτης πρότασης συνεχίζεται μέσα στη δεύτερη κι αυτό οφείλεται στη χρησιμοποίηση τρίτου προσώπου. Βέβαια, η χρήση πρώτου προσώπου και μάλιστα ενικού αριθμού στη συγκεκριμένη περίπτωση, θέλει καρδιά και προσωπική προπαρασκευή για τέτοιο ενδεχόμενο.

«Πώς θα πέσουν;» άκουσε μια φωνή μέσα του, «όπως τα ώριμα φρούτα από μόνα τους ή τινάζοντας το δέντρο γερά;». «Θα τους ρίξει ο λαός», διόρθωσε πικραμένος λιγάκι, γιατί ήτανε δεδομένο ότι θε-

ωρούσε τον εαυτόν του ένα μ' αυτό το λαό κι επομένως δεν έβγαζε την ουρά του απ' έξω. Ναι, αλλά τότε, έπρεπε να κινηθεί προς το κέντρο εκεί που μπορούσε να διαδραματιστούν γεγονότα, να συμμετάσχει σ' αυτά ή μήπως πίστευε στη θεωρία της πρωτοπορίας (τα στελέχη χρειάζονται) κι έπρεπε να φυλαχτεί;

«Δεν μπορώ» σκέφτηκε, «προς το κέντρο δεν πάνε τα πόδια μου. Όσο κι αν το βλέπω σωστό, μου είναι αδύνατο. Ας ενεργήσουν οι άλλοι, ας κατεβούνε στο κέντρο οι νέοι».

Είχε φτάσει σε μια περιοχή που κατοικούσε μια μακρινή εξαδέλφη του.

Δίστασε να πάει προς το σπίτι της. Όμως το στόμα του ήταν πικρό απ' τα τσιγάρα και του χρειαζόντανε ένας καφές. Τελικά τ' αποφάσισε.

— Τι γίνεται; ρωτούσε της ξαδέρφης ο άντρας, γερό παλικάρι και γερό μεροκάματο.

— Τι γίνεται; ρώτησε κι ο ίδιος μην ξέροντας τι ν' απαντήσει.

— Θα 'χει την Κυριακή ποδόσφαιρο άραγε;

— Πού να ξέρω; είπε εκείνος που έρχονταν απ' έξω.

— Τι μας βρήκε! Τι μας βρήκε! έκανε απελπισμένος ο άλλος κι έπιασε το μέτωπό του. Έχεις και το ραδιόφωνο, μόνο εμβατήρια παίζει. Για τα γήπεδα τίποτε.

Ο δικός μας ρούφηξε καυτό τον καφέ του, προσπαθώντας να γλιτώσει το γρηγορότερο από της εξαδέλφης τον άντρα κι από τα άσματα του ραδιοφώνου, και πετάχτηκε πάλι στο δρόμο, αυτή τη φορά μ' ένα νευρικό, σβέλτο βήμα. Πρώτη φορά περπατούσε μ' αυτό τον τρόπο κι

απορούσε κι ο ίδιος όταν τσάκωσε τον εαυτό του να δουλεύει μέσα του το εμβατήριο, θα μπορούσε να πει πως το σιγομουρμούριζε κιόλας;

Το πυροβολικό, το πυροβολικό, το πυροβολικό, πολύ το αγαπώ.

Παρατήρησε ότι κι ένας άλλος άνθρωπος που βάδιζε μπρος του πήγαινε με τον ίδιο ρυθμό, τον ίδιο βηματισμό, λες και μικροσκοπικά μεγάφωνα κολλημένα εκεί δίπλα στ' αυτιά του μετέδιδαν το γνωστό εμβατήριο. Ήταν φορτωμένος μια τσάντα φίσκα με τρόφιμα κι αυτό κάθε φορά τον έκανε να χάνει το βήμα του. Όμως αμέσως ένα πηδηματάκι κουτσό, και το έβρισκε. Τον πήρε από πίσω. Δύο τετράγωνα παραπέρα τον ρούφηξε μια πόρτα. Αυτόν θα τον περίμενε ίσως μια

γυναίκα με τα νυχτικά, ο απέναντι γείτονας για κανένα ουζάκι, ο μπατζανάκης μ' έτοιμο στρωμένο το τάβλι. Τίποτε δεν άλλαξε γι' αυτόν. Μόνο ένα κουτσό βηματάκι κι αμέσως ήτανε με το ρυθμό της ημέρας κι αυτό του επέτρεπε να κοιμάται στο σπίτι του.

Γιατί λοιπόν να μην κάνει κι ο ίδιος αυτή τη μικρή προσαρμογή, πάντα θα περπατούσε παράταιρα; Ένα τίποτε είναι η αποδοχή της κατάστασης κι έπειτα γυρίζεις στο σπίτι σου. Βέβαια μπορεί εκεί να μην τον περίμενε μια γυναίκα με το νυχτικό, ένας μπατζανάκης, οι γείτονες να κάνουν παρέα, όμως είχε εκείνο το ψαράκι στη γυάλα, και ποιος θα του αλλάζει το νερό; Είναι μια ζωούλα κι αυτό, έχει ευθύνη. Το φαντάζονταν να κόβει βόλτες στο στενό χώρο της γυάλας. Έκανε όλο

χάρη κινήσεις, δείχνοντας τη χρυσή του κοιλιά, πότε τα πλαϊνά του πτερύγια. Το στόμα του ανοιγόκλεινε ρυθμικά. Και ξαφνικά η αναπνοή του γινότανε γρήγορη, ασφυκτιούσε. Τώρα σπартάραγε, πνίγονταν, έπεφτε μολύβι το σώμα του στον πάτο της γυάλας.

Έβγαλε το μαντίλι απ' την κωλότσεπη και σφούγγισε το ιδρωμένο του μέτωπο. «Δε γίνεται» σκέφτηκε, «πρέπει να πάω». Έπρεπε να νοιαστεί το ψαράκι. Το μόνο που μπορούσε να κάνει αυτή την κρίσιμη μέρα ήταν ν' αλλάξει στο ψάρι νερό. Για τ' άλλα τα σοβαρά και μεγάλα, δεν είχε δύναμη.

Επέστρεφε μέσα στο απριλιάτικο απόγευμα σπίτι του κι ήταν παρμένη η απόφαση. Εκεί θα κλειδώνονταν κι ας έρχονταν από εκεί να τον

πάρουν. Σουρουπώνοντας έμπαινε στην Καισαριανή.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Να παρακολουθήσετε τη συμπεριφορά του ήρωα στις διάφορες φάσεις της: α) στο απώτερο παρελθόν β) στα Ιουλιανά (1965) γ) την ημέρα της επιβολής της δικτατορίας (1967). Ποια κλίμακα ακολουθεί η αγωνιστικότητά του;**
- 2. Τι θέλει να πει ο συγγραφέας στην παράγραφο όπου μιλάει για τα εμβατήρια και τον κοινό βηματισμό;**
- 3. Ποιοι είναι οι παράγοντες που κατά το συγγραφέα, έχουν αλλάξει τον ήρωα του διηγήματος, ώστε τελικά να προτιμήσει το «ψαράκι της γυάλας»;**
- 4. Ποια είναι η στάση του συγγραφέα απέναντι στον ήρωά του;**

Φανερώνει αγανάκτηση, χλευασμό, ειρωνεία ή κατανόηση; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Μάριος Χάκκας (1931 - 1972)

Γεννήθηκε στη Μακρακώμη Φθιώτιδας και μεγάλωσε στην Καισαριανή. Το 1954 τον συνέλαβαν λόγω των πολιτικών του φρονημάτων και καταδικάστηκε σε τετραετή φυλάκιση. Για δεύτερη φορά τον συνέλαβαν με το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967. Ποιήματα: 'Όμορφο καλοκαίρι (1965). Διηγήματα: Ο μπιντές και άλλες ιστορίες (1970). Θεατρικά μονόπρακτα: Ενοχή, Αναζήτηση, Τα κλειδιά (1971).

Θανάσης Βαλτινός

Ο Παναγιώτης (διήγημα)

Γεννήθηκε στην Κυνουρία, στο χωριό Καράτουλα. Ήταν της κλάσεως του 1949. Το φθινόπωρο του '20, με ένα χρόνο καθυστέρηση, τον κάλεσαν στον στρατό να γυμναστεί.

Παρουσιάστηκε στο Ναύπλιο, αμέσως μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου —τις εκλογές που έχασε ο Βενιζέλος—, στα εμπόδια του δουπεζικού συντάγματος. Σ' αυτά τον κράτησαν τρεις μήνες, τον έκαναν πυροβολητή και ύστερα μέσω Πειραιώς, τον έστειλαν να πολεμήσει στη Μικρά Ασία.

Εκεί, από τον Μάρτιο του '21 ως τον Ιούλιο, έλαβε μέρος σε όλες τις

επιχειρήσεις προς Εσκή Σεχίρ και διακρίθηκε.

(Ο ίδιος ο στρατηλάτης Κωνσταντίνος, ο γιος του Αητού, στάθηκε μπροστά του στο αρχαίο Δορύλαιο και του κάρφωσε στο στήθος το Παράσημο.)

Δυο βδομάδες μετά είκοσι τριών χρονών, στο μεγάλο ελιγμό της στρατιάς για το αποφασιστικό χτύπημα, πέρασε την Αλμυρά Έρημο: Ημερόνυχτα πορεία μέσα στον μπουχό και τον ιδρώτα, χωρίς νερό αλλά με ακμαίο φρόνημα, μέχρι το Γόρδιον. Πήγαιναν για την Κόκκινη Μηλιά.

Όταν έσπασε το μέτωπο, το '22, πολλά χιλιόμετρα πια δώθε από τον Σαγγάριο, στο Αλή Βεράν, πιάστηκε αιχμάλωτος μαζί με το στρατηγό Τρικούπη και τα υπολείμματα του Γ' Σώματος.

Ήταν η τελευταία τους μάχη.

Από το στρατόπεδο του Ουσάκ επέζησε —ένας στους τρεις— και, κοπανώντας για δεκαοχτώ μήνες χαλίκι, έφτασε ως την Κιλικία.

Στην ανταλλαγή, το '24, εντελώς ανέλπιστα, με άλλους καμιά τριακοσαριά ακόμα, τον κατέβασαν στη Σμύρνη.

Μια επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού τούς περίμενε στο σταθμό Μπασμά Χανέ, τους παράλαβε χοντρικά, τους φόρτωσε στο ατμόπλοιο «Μαρίκα Τόγια» από τη Σιδερόσκαλα της Πούντας και, όσο το καράβι ανοιγόταν, ο Παναγιώτης όρθιος στο ψηλότερο κατάστρωμα κοίταζε πίσω του τη στεριά που μικραίνει.

Παρά τους εξευτελισμούς που είχε υποστεί και με όλα τα ράκη που τον σκέπαζαν, η μορφή του εξακολου-

θούσε να διατηρεί κάτι αρχαγγελικό.

Η αρρώστια τού παρουσιάστηκε πολύ αργότερα, τέλη του '27. Άρχισε να τρέμει το δεξί του χέρι, ένα είδος Πάρκινσον. Άρχισε επίσης και να τραυλίζει. Οι γιατροί που τον εξέτασαν αποφάνθηκαν ότι ήταν από τις κακουχίες της αιχμαλωσίας.

Ένας κομματάρχης, παλιός συμμαχητής του, τον έσπρωξε να γυρέψει σύνταξη. Τον βοήθησε έφτιαξαν τα χαρτιά του, τα έστειλε στο υπουργείο και περίμενε. Του απάντησαν σε εννέα μήνες αρνητικά.

Στο μεταξύ πέθανε η μάνα του και ένας μεγαλύτερος αδερφός του που συντηρούσε και τους δυο.

Κάμποσο καιρό, για να τα βγάλει πέρα, ο Παναγιώτης έκανε θελήματα. Μετά αναγκάστηκε να επαιτεί. Περίεργη επαιτεία: Μάζευε και

εμπορευόταν διάφορα χορτάρια, ρίγανη, φασκόμηλο — μικροποσότητες, πρόσχημα για όση περηφάνια τού είχε απομείνει.

Μια γειτόνισσα μοδίστρα, παντρεμένη, παιδικός του έρωτας κάποτε, τον λυπήθηκε, και του έραψε μερικά ομοιόμορφα σακούλια από κάμποτο, με σούρα στο απάνω μέρος. Αυτός τα γέμιζε με υπομονή, τα φορτωνόταν και έπαιρνε τους δρόμους. Η μισή Πελοπόννησος τον έμαθε έτσι: Ο Παναγιώτης.

Καμιά φορά στις δημοσιές, μέσα στην καλοκαιριάτικη ζέστη, οι ατσίδες οδηγοί των φορτηγών σταμάταγαν, τον ανέβαζαν δίπλα τους και για να σπάνε πλάκα στη διαδρομή, του άνοιγαν χοντρή κουβέντα.

Ακόμα και τα αλάνια στις μικροπολιτείες που διανυκτέρευε τον πείραζαν. Άλλοτε του κρέμαγαν ντενε-

κέδες, άλλοτε κουρελόχαρτα και του έβαζαν φωτιά. Δέχτηκε τα πάντα, όχι σα μοίρα — καλόκαρδα. Ίσως να το γλένταγε κι ο ίδιος από μέσα του.

Το '57, στρατιώτης, κατέβαινα με άδεια από τη Μακεδονία και τον τράκαρα στο Άργος, στις «γυναίκες». Τους πούλαγε σερνικοβότανο. Είχαμε κάποια μακρινή συγγένεια εξ αγχιστείας και όταν με είδε κοκκίνισε, θα κόντευε τότε εξηντάρης. Το 1973 αποτραβήχτηκε οριστικά στο χωριό του. Είχε γεράσει πια, το φως του είχε αρχίσει να θαμπώνει, τα πόδια του δεν τον βάσταγαν να κάνει τη γύρα όπως άλλοτε. Τον περιμάζεψαν κάτι μικρανίψια του. Του έδιναν ένα πιάτο φαΐ και μια από τις νυφάδες τού ζεμάταγε κάθε δεκαπέντε τη μοναδική αλλαξιά τα εσώρουχα. Για ανταμοιβή τούς

έβροσκε δυο τρεις γίδες που είχαν στο κατώι.

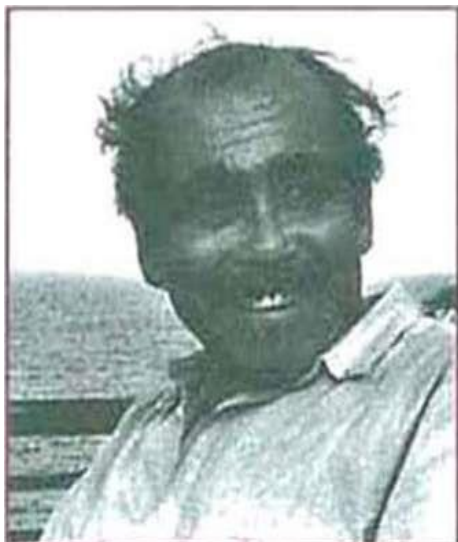
Πέθανε την ίδια χρονιά τον Αύγουστο μήνα. Είχε βγει έξω με τα ζωντανά, δίψασε, κάπου έσκυψε να πιει σ' ένα λάκκο, γλίστρησε — τέσσερα δάχτυλα νερό— και πνίγηκε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Το αφήγημα παρουσιάζει μια έκθεση γεγονότων με πολύ συνοπτικό τρόπο. Να εντοπίσετε αυτές τις χρονικές στιγμές και να παρατηρήσετε τις αντιστοιχίες τους.**
- 2. Ποια η οπτική γωνία του αφηγητή; Πιστεύετε ότι παραμένει ουδέτερος στην έκθεση των γεγονότων; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.**

- 3. Να εξετάσετε τη δράση, τη μορφή και τη γενικότερη συμπεριφορά του ήρωα. Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγετε;**
- 4. α) Να γίνει συσχετισμός του κειμένου με το ακόλουθο απόσπασμα του Μακρυγιάννη; «Και οι αγωνισταί και χήρες των σκοτωμένων κι ορφανά παιδιά τους, κι εκείνοι οπού θυσιάζουν του δικούς τους σ' τα δεινά της πατρίδος, ας γκεζερούν εις τους δρόμους ξυπόλυτοι και ταλαιπωρημένοι κι ας λένε "ψωμάκι"», β) Βλέπετε κάποια αντιστοιχία ανάμεσα στη ζωή του Παναγιώτη και στο στίχο του Σεφέρη: «Οι ήρωες προχωρούν στα σκοτεινά»;**

Θανάσης Βαλτινός

Γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Καρατούλα της Κυνουρίας του Ν. Αρκαδίας. Μεγάλωσε στη Σπάρτη, στο Γύθειο και στην Τρίπολη. Φοίτησε στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και παρακολούθησε μαθήματα κινηματογραφίας. Ζει στην Αθήνα. Έργα του: Η κάθοδος των εννέα (1963), Συναξάρι του Αντρέα Κορδοπάτη (Μέρος πρώτο: Αμερική) (1972), Τρία ελληνικά μονόπρακτα (1978), Μπλε βαθύ σχεδόν μαύρο (1985), Στοιχεία για τη

δεκαετία του '60 (1989), Φτερά μπε-
κάτσας (1992), Ορθοκωστά (1994),
Συναξάρι του Αντρέα Κορδοπάτη
(βιβλίο δεύτερο: Βαλκανικοί-22)
(2000). Έχει τιμηθεί με το Κρατικό
Βραβείο Μυθιστορήματος το 1990.

Διαμαντής Διαμαντόπουλος (1914-
1995), Το παιδί με το μύλο

Πέτρος Αμπατζόγλου

[Οι φωτογραφίες]

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ **Εάλω η πόλις.**

Απ' τα παράθυρα του δωματίου μου τ' απογέματα βλέπω μακριά τον κάμφο και τα βουνά της Θεσσαλίας, πότε ηλιόλουστα μέσα στη δύση, πότε συννεφιασμένα και βροχερά, κάθε φορά όμως κι ένα διαφορετικό τοπίο. Ρεμβάζω και σιγοτραγουδώ. Μετά κάθομαι στο γραφείο μου και γράφω λίγο, μετράω τα λεφτά μου μέχρι την τελευταία δραχμή και τα διαιρώ με τις μέρες του μήνα για να δω τι μου αναλογεί καθημερινά και διαβάζω δυο τρία βιβλία μαζί περνώντας διαδοχικά απ' το ένα στ' άλλο. Γενικά θα έλεγα πως τ' απογέ-

ματα έχω μια ανεξήγητη νευρική δραστηριότητα. Άλλες πάλι φορές καταφεύγω στα μπαούλα που είναι μοιρασμένα σε διάφορα σκονισμένα και κατάκλειστα δωμάτια, στους διαδρόμους και στην αποθήκη, μπαούλα αληθινά μαυσωλεία. Εκεί αρχίζω το ψάξιμο, μια απασχόληση που κάνει την καρδιά μου να χτυπά ερωτευμένα. Σ' αυτές τις έρευνες ανακαλύπτω στοίβα από φωτογραφίες. Τις απλώνω στο πάτωμα και τις ταξινομώ. Τις περισσότερες φορές βρίσκομαι σε αδιέξοδο. Δεν αναγνωρίζω τις χρονιές, τις πόλεις, τα χωριά, τις πλατείες, τα ποτάμια, τους καθεδρικούς ναούς, τις κάτασπρες εκκλησίες του Αιγαίου, τα ξενοδοχεία, τα παλάτια, δεν αναγνωρίζω τίποτα. Το χειρότερο όμως απ' όλα είναι πως δε θυμάμαι ούτε τα πρόσωπα που α-

σφαλώς θα ήταν φίλοι ή γνωστοί μου, αφού έχουμε φωτογραφηθεί μαζί. Ούτε πρόσωπα λοιπόν ούτε τοπία, αναρωτιέμαι γιατί τις φυλάω ακόμα αυτές τις φωτογραφίες. Ίσως όμως μια μυστική δύναμη να με δένει μαζί τους, ίσως όλο και κάτι αόριστα να μου υπενθυμίζουν, κάτι που κάποτε τ' αγαπούσα, άσχετα, αν τώρα το ξέχασα. Τις απλώνω λοιπόν σαν πασιέντζα στο χαλί και τις χαζεύω με τις ώρες, αλλάζω τις θέσεις τους και ξεσπάω σε φωνές όταν, μετά από επίμονες αναλύσεις, καταφέρω ν' αναγνωρίσω κάποιο πρόσωπο ή χώρο.

Αμ, δε μου τη γλιτώνεις, φωνάζω, δε μου τη γλιτώνεις, σε θυμήθηκα, Μάρθα μία, αμ, σε θυμήθηκα, λίμνη της Καστοριάς, σας έπιασα στα πράσα και τώρα πια σας θυμάμαι.

Αλλά δεν είναι μόνο αυτές οι καθημερινές φωτογραφίες της ιδιωτικής μου ζωής. Έχω κι άλλες που φαίνεται πως πάρθηκαν σε διάφορες κοινωνικές ή πολεμικές εκδηλώσεις που έλαβα μέρος μάλλον άθελά μου. Σε μια φωτογραφία που γράφει από πίσω «Είσοδος του Ελληνικού στρατού στη Θεσσαλονίκη» φέρω το βαθμό του λοχία στ' αριστερά της διμοιρίας. Στο βάθος διακρίνεται ένας καβαλάρης με λοφίο και στα διώροφα σπίτια κυματίζουν ελληνικές σημαίες. Κρατώ στο χέρι τουφέκι και φοράω γυλιό. Μοιάζει σαν να τα έχω ολότελα χαμένα. Σε μια άλλη φωτογραφία φοράω στολή μακεδονομάχου και βρίσκομαι πρώτος, απ' τ' αριστερά, μιας ομάδας οπλοφόρων με σταυρωτά φισεκλίκια και μεγάλα τσιγκελωτά μουστάκια. Όλοι είμαστε σκυ-

θρωποί και απειλητικοί. Σε μια άλλη φωτογραφία βλέπω το κεφάλι μου να προβάλλει μέσα από σάκους άμμου και να σκοπεύει με μυδράλιο απ' τα δεξιά στ' αριστερά χωρίς να διακρίνεται κανένας στόχος. Σε μια άλλη πάλι καμαρώνω μπροστά σ' ένα ακριδικό μονοπλάνο μ' ένα πολυβόλο σαν προβοσκίδα εντόμου. Σε μια ακόμα χαρακτηριστική φωτογραφία βρίσκομαι σε στάση προσοχής στη γέφυρα του θωρηκτού Αβέρωφ, ενώ ένας ναύαρχος ερευνά με κιάλια κάποιον ορίζοντα. Υπάρχουν επίσης αναρίθμητες φωτογραφίες σε στιγμές δράσης. Αλλού εξορμώ μ' ελληνική σημαία, με ξιφολόγχη, με περίστροφο, με γκρα, με χειροβομβίδα, με σπάθα, μ' αυτόματο, τότε με το βαθμό του δεκανέα, τότε του λοχία ή του επιλοχία, του υποκελευστή, και αρχικελευστή, πάντα

όμως υπαξιωματικός, ουδέποτε αξιωματικός. Δε μου έτυχε.

Κι από τραυματική όμως δράση φαίνεται πως δεν υστέρησα. Υπάρχει φωτογραφία μου στο κρεβάτι με το κεφάλι στις γάζες και μια κυρία με γούνα να σκύβει και να μου χαμογελά. Άλλη με το δεξί ή τ' αριστερό πόδι σε νάρθηκα με μια κυρία με γούνα να σκύβει και να μου χαμογελά. Έχω επίσης άλλες φωτογραφίες με γάζες στο στήθος μου, με το χέρι κομμένο στον καρπό, φωτογραφίες που στηρίζομαι σε δεκανίκια ή παρελαύνω με αναπηρικό καροτσάκι σε διάφορες παρελάσεις μπροστά από μνημεία πεσόντων. Πολύ τραυματίστηκα στη ζωή μου, πάρα πολύ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Πώς παρουσιάζεται ο αφηγητής στην αρχή του κειμένου (ο χαρακτήρας του και η οικονομική του κατάσταση); Να συσχετίσετε τις παρατηρήσεις σας με τη συνέχεια της αφήγησης.
2. Ο αφηγητής χαρακτηρίζει τα μπαούλα ως «αληθινά μαυσωλεία». Πώς δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός;
3. Εκτός από τις φωτογραφίες «της ιδιωτικής του ζωής», ο αφηγητής περιγράφει και μια σειρά από φωτογραφίες πολεμικών θριάμβων, παρελάσεων και νοσηλείας σε στρατιωτικά νοσοκομεία, όπου εμφανίζεται και ο ίδιος. Νομίζετε ότι η συμμετοχή του στα γεγονότα που παριστάνουν είναι πραγματική; Τι εννοεί; Να συνδέσετε την απάντησή σας

με την τελευταία φράση του κειμένου.

Πέτρος Αμπατζόγλου

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1931. Εργάστηκε στην Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών-Πειραιώς και στη ΔΕΗ, ως υπάλληλος δημοσίων σχέσεων, καθώς και σε διαφημιστική εταιρεία. Εξέδωσε βιβλία με μυθιστορήματα και διηγήματα, τα κυριότερα από τα οποία είναι τα εξής: Με τον Μινώταυρο (1962), Ισορροπία του τρόμου (1964), Θάνατος μισθωτού (1971), Η γέννηση του Σούπερμαν (1972),

Παραμύθια του Πέτρου (1974), Προσωπική αποκάλυψη (1978), Σημεία και τέρατα (1981), Τι θέλει η κυρία Φρίμαν (1987) κ.ά. Τιμήθηκε με το Κρατικό βραβείο για τα βιβλία του Ισορροπία του τρόμου και Τι θέλει η κυρία Φρίμαν.

Παλιά και λησμονημένα (απόσπασμα)

ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ Βιοτεχνία υαλικών, απ' όπου και το απόσπασμα, ο Βλάσης και η Μπέμπα Ταντή διατηρούν μια μικρή επιχείρηση, μια βιοτεχνία υαλικών, στην Αθήνα. Την επιχείρηση διευθύνει η Μπέμπα, όμορφη, έξυπνη και δραστήρια γυναίκα, ενώ ο Βλάσης, άβουλος και με αδύνατα νεύρα, ελάχιστα προσφέρει και αργότερα αρρωσταίνει. Κοντά στο ζευγάρι ζουν και δυο φίλοι, εργένηδες και αποτυχημένοι, που προσλαμβάνονται στο μαγαζί. Με την εξέλιξη του έργου, το πέρασμα του χρόνου και οι δυσκολίες της ζωής δια-

βρώνουν τα πράγματα και τους ανθρώπους. Η επιχείρηση πηγαίνει από το κακό στο χειρότερο. Το οίκημα που στεγαζόταν γίνεται πολυκατοικία και η Μπέμπα αναγκάζεται να τη μεταφέρει αλλού.

Οι ταξιδιώτες που διέσχιζαν τη λεωφόρο Αθηνών σταματούσαν στο πέμπτο χιλιόμετρο, σε ένα μοντέρνο πρατήριο βενζίνας, που σερβίριζε αχνιστό καφέ το χειμώνα και παγωμένες λεμονάδες τα καλοκαίρια. Κι όπως απολάμβαναν ρουφώντας με το καλαμάκι, έβλεπαν με περιέργεια ένα μεγαλόσωμο κανελί σκυλί με άσπρες βούλες, που γυρόφερνε στα πόδια τους κι εξαφανιζόταν στο διπλανό μαγαζί.

Ήταν ένα μαγαζί στενόμακρο, τυφλό, που η πρόσοψή του από λε-

ρωμένο ασβέστη, ερχόταν σε χτυπητή αντίθεση με την πολυτέλεια του πρατήριου. Η βιτρίνα του άφηνε να φανούν στοιβαγμένα φύρδην-μίγδην, λάμπες, απλίκες, λαμπατέρ—σβηστά όλα— καθώς και κάτι πολυέλαιοι που κρέμονταν από την οροφή τυλιγμένοι σε σκόνη. Οι πελάτες σπάνιζαν. Ήσαν, κατά το πλείστον, γέροι ιδιόρρυθμοι που θα τους είχε γυαλίσει καμιά παλιά λάμπα από φαρφούρι, μιας και τίποτε νέο δεν έβρισκε κανείς σ' αυτό το μαγαζί. Ακόμα και η ιδιοκτήτρια, μια παχιά γυναίκα που χειμώνα-καλοκαίρι έβγαζε μια πάνινη πολυθρόνα στο κατώφλι, ως κι αυτή έμοιαζε ν' ανήκει σε μιαν άλλη εποχή.

Ντυμένη ολόμαυρα, με τα μαλλιά της που είχαν το χρώμα στάχτης, δεν σταματούσε να κάνει αέρα με μια ξεθωριασμένη βεντάλια. Σπάνια

να σηκωθεί για κανέναν πελάτη. Όλες τις ώρες είχε μια στάση σαν άγαλμα· τα χέρια ροζιασμένα, τα στήθια χαλαρά, το πρόσωπο μέσα σε ομίχλη. Μόνο τα πόδια, πράγμα παράξενο, πρόσεχε ο περαστικός, ήταν άσπρα και χυτά, λες αυτά να είχαν διαφυλάξει στο ακέραιο, συγκεντρωμένη την ομορφιά της. Τα τέντωνε μάλιστα να φανούν κι ίσιωνε την κορδέλα στο μέτωπό της· ένα μέτωπο προτεταμένο, σχεδόν πνευματικό. Οποιαδήποτε ώρα και να περνούσες, μπορούσες να τη δεις στην ίδια θέση, χαραγμένη σαν βράχος, και το μεγαλόσωμο σκυλί να της γλείφει τα χέρια, σκουντώντας την απαλά για να το ταΐσει. Και μόνο σαν έπεφτε το δειλινό, μια ανακούφιση απλωνόταν στο πρόσωπό της. Έσβηνε τις ρυτίδες κι αγλάιζε τα χαρακτηριστικά της. Τότε,

οι σκιές της νύχτας έσερναν έναν τρελό χορό από παλιά και λησμονημένα.

Θυμόταν το γάμο της που είχε συμπέσει με τη μέρα της γιορτής της, τέσσερις Δεκεμβρίου, της Αγίας Βαρβάρας, κι έγινε στον Άγιο Παύλο, στο Μεταξουργείο. Είχαν έρθει συγγενείς και φίλοι από το Αίγιο, σε ημιφορτηγά και τρίκυκλα, φορτωμένοι καλαθούνες και πανέρια. Οι γυναίκες κρατούσαν στα χέρια αγκαλιές λουλούδια κι οι άντρες μασούσαν τα μουστάκια τους και παίζανε κομπολογάκι. Μιλούσαν όλοι μαζί και κουνούσαν τα χέρια στον αέρα, και κάπου κάπου, υψωνόταν ένα στρίγκλικό γέλιο, σα βεγγαλικά. Αντίθετα, οι συγγενείς του αντρός της σώπαιναν με γυρισμένες τις πλάτες. Εκείνοι, θυμόταν, είχαν έρθει με ταξιά, οι άντρες με ασημέ-

νια μανικετόκουμπα, οι γυναίκες γαντοφορεμένες, με καπελίνες. Ακόμα είχε τις φωτογραφίες τους φυλαγμένες σε μια κασέλα. Πόζες που ο χρόνος πάγωσε· χαμόγελα, τούλια, κουφέτα. Αυτή ήταν η πρώτη και η στερνή φορά που τα δυο σόγια σμίγαν. Στην έξοδο είχε πιάσει δυνατή βροχή, και μέσα σε λίγα λεπτά η σύναξη είχε σκορπίσει.

Στο μεταξύ, στο σπίτι της Αχαρνών, στην οδό Πιπίνου, περίμεναν τα δώρα. Δώρα να δουν τα μάτια σου. Αν εξαιρέσεις μια **χρωμολιθογραφία*** που έδειχνε τις σταφιδαποθήκες στην παραλία του Αίγιου —αυτές που τώρα έμεναν άδειες και μαυρισμένες— κι ένα σερβίτσιο ασημένιο κουταλάκια του γλυκού,

χρωμολιθογραφία: εικόνα τυπωμένη με χρωματιστό μελάνι·έγχρωμη λιθογραφία.

όλα τ' άλλα είχαν κάνει φτερά. Τα φανταζόταν να ταξιδεύουν στον ουρανό· κατσαρόλες από του Σγούρδα, κιλίμια από το Αίγιο και χαλιά από την Εθνική Ταπητουργία, κιτρινιασμένες νταντέλες από τις προγιαγιάδες τους και γλάστρες με γαρδένιες από του Φλεριανού, όλα κρεμασμένα σε ράμφη πελαργών, αντίς για μωρά — αυτά που δεν είχαν έρθει.

Έτσι απaráλλαχτα, ταξίδεψαν και οι άνθρωποι του σπιτιού. Ο θείος ο Αχιλλέας, μικρός αδελφός του πατέρα της, μαυραγορίτης στην κατοχή, στίγμα σε μια οικογένεια που είχε βγάλει αντάρτες στο βουνό, κι ο μόνος απ' όλο το σόι που πρόκοψε οικονομικά. Τον βρήκαν, θυμόταν, μέσα στην μπανιέρα του, από αποπληξία είπαν, με το ασπρουδερό δέρμα του όλο πτυχές και ζάρες και

τα μικρά άπληστα μάτια του πεταγμένα έξω. Ήταν ακόμα η θεία Ντίνα με τις συνταγές της για σπανακόπιτα και ραβανί, αυτή που στην κατοχή έκρυβε τις χειροβομβίδες του γιου της μέσα στο σακούλι με τα φασόλια, και που κατέληξε, κακήν-κακώς, να πάει από μοτοσικλέτα. Ο Πάρις, μικρανιψιός του πατέρα της, ένα ψηλό **Επονιτάκι*** σωστός λεβεντονιός, τσίφτη τον φώναζαν όλοι, αυτός που αργότερα,

Επονιτάκι: Μέλος της ΕΠΟΝ, γνωστής αντιστασιακής οργάνωσης νέων κατά την Κατοχή.

το **Δεκέμβρη*** , έκανε τα αίσχη. Έτσι τουλάχιστον διατεινόταν ο στρατοδίκης που τον είχε καταδικάσει. Και ήσαν άλλοι φίλοι και συνάδελφοι, ο Τάκης, ο Αλέκος, η Νανά, που είχαν δοκιμάσει τα μύρια όσα **στη Μακρόνησο και στη Γυάρο*** , άλλοι χορταριασμένοι κι άλλοι φευγάτοι στις ανατολικές χώρες, όπως ο φίλος τους ο Σαράντης με τη μηχανή του Κόντακ και το ωραίο του μαύρο, σαν μεταξωτό, μουστάκι, σ' αντίθεση με τους δεξιούς της εποχής που

Δεκέμβριος: Πρόκειται για το Δεκέμβρη του 1944, που έγινε η σύγκρουση ανάμεσα στον ΕΛΑΣ της Αθήνας και στις κυβερνητικές δυνάμεις που ενίσχυαν οι Άγγλοι (Δεκεμβριανά).

Μακρόνησος, Γυάρος: τόποι εξορίας των αριστερών.

ήσαν όλοι ξυρισμένοι. Ακόμα είχε στο μυαλό της τα τραγούδια που έλεγαν στις εκδρομές στον Κόκκινο Μύλο [...]

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Στο απόσπασμα, ο συγγραφέας δίνει μια εικόνα της πρωταγωνίστριας. Ποια είναι τα εξωτερικά και ποια τα εσωτερικά χαρακτηριστικά της;**
- 2. Ποιο είναι το κλίμα που δημιουργεί η αφήγηση και ποιο το περιεχόμενο που εκφράζει;**
- 3. Να παρατηρήσετε την τεχνική της αφήγησης προσέχοντας το θέμα που ο συγγραφέας αναπτύσσει σε κάθε παράγραφο. Ποια είναι τα κυριότερα θέματα**

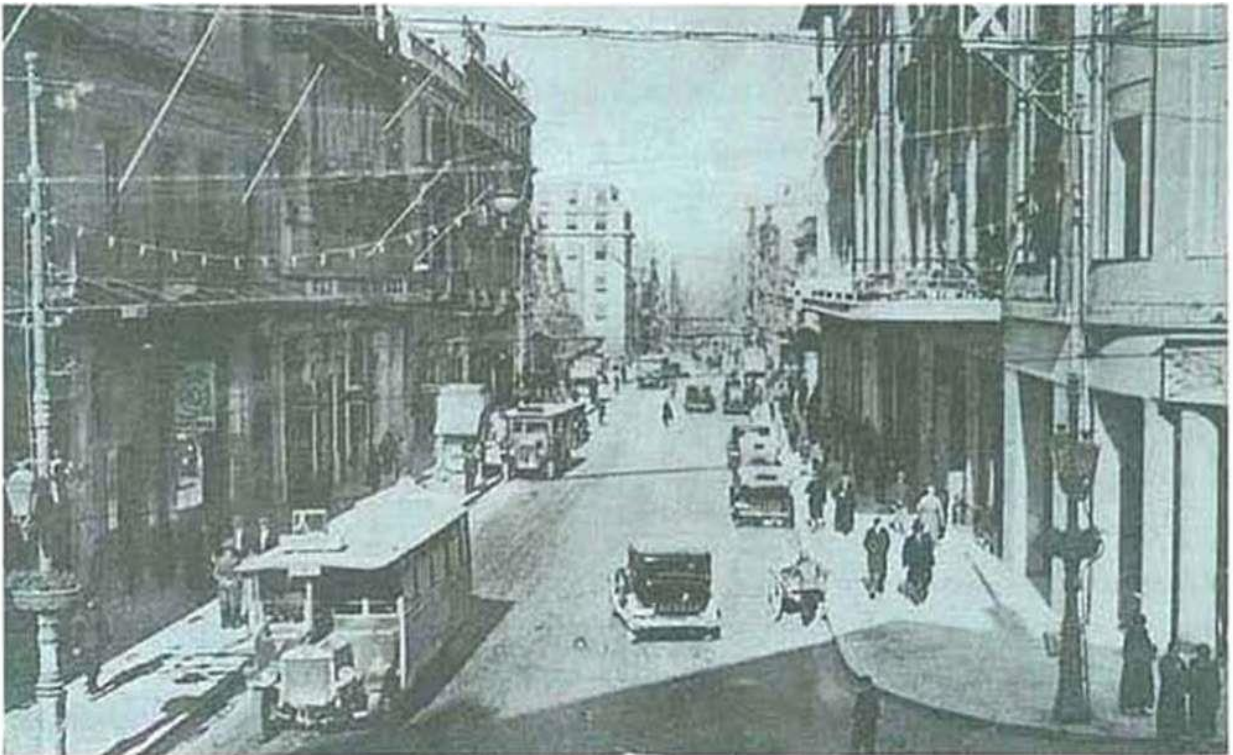
**που διατρέχουν την αφήγηση και
με ποιο τρόπο παρουσιάζονται;**

Μένης Κουμανταρέας

Ο Μένης Κουμανταρέας γεννήθηκε στην Αθήνα το 1932 και έχει πλούσιο πεζογραφικό έργο, πρωτότυπο και μεταφραστικό. Το πρώτο έργο του, Τα μηχανάκια, παρουσιάστηκε το 1962. Ακολούθησαν: Το Αρμένισμα (1967), Τα Καημένα (1972), Βιοτεχνία υαλικών (1975), Η Κυρία Κούλα (1978), Το Κουρείο (1979), Σεραφείμ και Χερουβείμ (1981), Ο Ωραίος Λοχαγός (1982). Η φανέλα με το εννιά (1986), Πλανόδιος Σαλπικκτής (1989), Η συμμορία της άρπας (1993), Η μυρωδιά τους με κάνει να

**κλαίω (1996), Η μέρα για τα γραπτά
κι η νύχτα για το σώμα (1999). Τιμή-
θηκε με Κρατικό Βραβείο Πεζογρα-
φίας.**

**Η οδός Σταδίου στη δεκαετία του
1940**

Δικαιοσύνη

Το ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ Χειριστής ανελκυστήρος (1993). Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως προμετωπίδα απόσπασμα από το ποίημα του Γ. Σεφέρη, Μυθιστόρημα (1935), από την ενότητα Δ' που έχει υπότιτλο «Αργοναύτες». Οι τέσσερις κατάληκτικοί στίχοι της ενότητας είναι οι εξής:

Οι σύντροφοι τέλειωσαν με τη
σειρά,
με χαμηλωμένα μάτια. Τα κουπιά τους
δείχνουν το μέρος που κοιμούνται
στ' ακρογιάλι.

Κανείς δεν τους θυμάται.

«Οι σύντροφοι τέλειωσαν με τη
σειρά με χαμηλωμένα μάτια»
Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ

Εδώ αρχίζει η **Τρεμπεσίνα*** με μια
αθώα πλαγιά, λευκή σαν από γύψο,
με τον κουλέ του Αλήμπεη —λίγο
πιο ερειπωμένο— να κρέμεται πά-
νω από το δρόμο· συνέχεια μπαίνει
η άλλη φωτογραφία της Τρεμπεσί-
νας, ένας τεράστιος μακρύς ελέφα-
ντας· αριστερά, τρίτη φωτογραφία,
αντίκρου στα χαλάσματα του Αλή-
μπεη, οι τελευταίες κορυφές της

**Τρεμπεσίνα: Βουνό κοντά στην
Κλεισούρα.**

Νεμέρτσικας* με τις απότομες πλαγιές πάνω από τον **Αώο*** · ανάμεσά τους η **Κλεισούρα*** κι εγώ πάνω στο ίδιο ανάχωμα, όπου το ιταλικό

Νεμέρτσικα: Βουνό της Β. Ηπείρου στην αριστερή όχθη του ποταμού Αώου, Ανατολικά του Αργυρόκαστρου.

Αώος: Ποταμός της Ηπείρου. Πηγάζει από τον Ζυγό του Μετσόβου, ρέει ΒΔ, διέρχεται από την Κόνιτσα, Πρεμετή και Κλεισούρα με κατεύθυνση δυτικά προς το Τεπελένι, όπου δέχεται τα νερά του Δρίνου και εκβάλλει στην Αδριατική κοντά στον Αυλώνα. Ο Γ. Μπεράτης ονομάζει τον Αώο Πλατύ ποτάμι στο ομώνυμο βιβλίο του.

Κλεισούρα: Κωμόπολη της επαρχίας Πρεμετής της Αλβανίας και χαράδρα που τη διασχίζει ο Αώος.

τανκς — τέσσερις φωτογραφίες που τράβηξα ο ίδιος πέρυσι, στο δεύτερο ταξίδι μου. Κι όπως τις ενώνω μου δίνουν ακριβώς αυτή την παλιά ιστορική φωτογραφία του '40 με τη λεζάντα: «Η Κλεισούρα ύστερα από τις φοβερές επιχειρήσεις του ελληνικού στρατού με ένα από τα ιταλικά άρματα που έπεσαν στα χέρια των Ελλήνων». Τις ενώνω, τις συγκρίνω, τις κοιτάζω μόνος μου. Δεν τολμώ να τις δείξω σε άλλον άνθρωπο, ούτε στους πιο δικούς μου. Είναι αρκετό κιόλας που δυο χρονιές συνέχεια έκανα το ίδιο ταξίδι, βρίσκοντας κάθε φορά και άλλη αφορμή: Τη μια επικαλούμενος λόγους περιεργείας για το ιδιότυπο καθεστώς της γείτονος, «να ιδώ πώς ζούνε» —αυτό συνήθως είναι το πιο κατανοητό, όπως έχω προσέξει—, και την άλλη λόγους

υπηρεσιακούς — συνοδεύοντας μάλιστα τη φωνή μου μ' ένα διάστημα σιωπής, που άφηνε περιθώρια στη φαντασία. Αλλά βέβαια, ούτε το καθεστώς ήταν ιδιαίτερα αισθητό σ' εκείνα τα φαράγγια της **Ερσέκας*** και του **Λεσκοβικιού***, ούτε οι υπηρεσιακοί μου λόγοι είχαν να κάνουν με την Κλεισούρα και την Τρεμπεσίνα.

Ακόμα κι οι συνοδοί μου, όταν τους ρώτησα πού πέφτει το χάνι του Μπαλαμπάνη, γύρισαν και με κοίταξαν ξαφνιασμένοι και λίγο καχύποπτα: «Πού το ξέρεις εσύ το χάνι τον Μπαλαμπάνη;»

Γι' αυτό κι εγώ δεν μιλώ σε κανένα, απλώς μονολογώ.

Ερσέκα, Λεσκοβίκι: Κωμοπόλεις της Αλβανίας ΒΔ της Κόνιτσας.

Τέτοιες μέρες, τέλη Οκτωβρίου, όταν ο καιρός ψυχραίνει, όταν το χώμα στην πατρίδα μου μουσκεύει από τις πρώτες βροχές, και τα φύλλα στα πυκνά δάση με τις βελανιδιές αλλάζουν χρώματα, είναι αδύνατο να μην τους θυμηθώ και να μην ακούσω εκείνο το τραγούδι τους που μου έχει γίνει κάτι σαν έμμονη ιδέα και μου φέρνει μελαγχολία.

Και βέβαια το ξέρω πως με τον καιρό όλα ξεχνιούνται. Μα το χειρότερο είναι που κι όσα θέλουμε —υποτίθεται— να τα θυμούμαστε, γιατί, όπως λέμε, έτσι πρέπει, ξεφτίζουν τόσο πολύ με τις ρητορείες, που θα ήταν ίσως προτιμότερη η λησμονιά. Και πώς είναι δυνατό πια να μιλήσεις, χωρίς να γίνεις καταγέλαστος, για κείνες τις φιγούρες, που τέτοιες μέρες τους βλέπεις με-

σα στις πρώτες αναμνήσεις σου να
φεύγουν κατά το μέρος όπου βασί-
λευε ο ήλιος και ο ουρανός ήταν
κόκκινος σαν αίμα, ατέλειωτες φά-
λαγγες, με τα ψηλά κανιά τους τυ-
λιγμένα στις γκέτες, καμπουριασμέ-
νοι απ' τις βρεγμένες χλαίνες τους;
Και πίσω τους ν' αφήνουν τον από-
ηχο του τραγουδιού τους που τους
ακολουθούσε φεύγοντας απ' την
Αθήνα.

Θα 'ρθω μια νύχτα με φεγγάρι
να σε ξυπνήσω

και να τραβούν για την Αλβανία.

Πρόπερσι που ανοίξανε τα σύνο-
ρα και ταξίδεψα για πρώτη φορά σ'
εκείνα τα μέρη, περνώντας από το

Τεπελένι* —αυτό ήταν λοιπόν; ένα αλλόκοτο χωριό με θλιβερές λαϊκές πολυκατοικίες—, είπα στους συνοδούς μου να σταματήσουμε. Προχώρησα μονάχος στο πλάτωμα, πάνω από τον Αώο, που ήταν φουσκωμένος, άκρη σ' άκρη, και τα θολά νερά του βουίζανε. Βαθιά στην Κλεισούρα είχε ξεσπάσει άγρια μπόρα — μαυρίλα και αστραπές. Ε λοιπόν, ακόμα και τότε, μες στο άγριο βουητό του ποταμού και της μπόρας που πλησίαζε, το παραπνονεμένο τους τραγούδι κλωθογύριζε στις χαράδρες. Τα κόκκαλά τους βέβαια, σπαρμένα σ' εκείνα τα φαράγγια, σ' εκείνες τις

Τεπελένι: Πόλη της Αλβανίας ΒΔ της Νεμέρτσικας, όπου είχαν γίνει πολύνεκρες μάχες μεταξύ Ελλήνων και Ιταλών, το '40 -'41.

άγριες πλαγιές, θα 'χαν ξασπρίσει και θα 'χαν γίνει βράχια, τίποτε δεν τα ξυπνούσε.

Έχω προσέξει πως όσοι γυρίσανε πίσω και ζουν ακόμα ανάμεσά μας σπάνια μιλούν, κι όταν το φέρνει η κουβέντα το κάνουν μ' έναν τρόπο απλό κι αόριστο, σαν να θέλουν ν' αλλάξουν θέμα το γρηγορότερο. Άσε που κι αυτοί ένας ένας μας αφήνουν και φεύγουν.

Τις προάλλες μας έφυγε ο ξάδερφός μου ο Ηλίας, που ήταν λοχίας στο χάνι του Μπαλαμπάνη και τραυματίστηκε στο δεξί του πόδι, λίγο πιο κάτω από το γόνατο. Όταν βγήκε από το νοσοκομείο κι ήρθε στο χωριό με αναρρωτική —ο πόλεμος ακόμα βαστούσε—, θυμάμαι που μας έδειχνε το τραύμα του που ήταν φρέσκο κι έλεγε:

«Είδαμε» έλεγε, «μια φάλαγγα που ερχόταν στο δημόσιο δρόμο, κάτω από το λόφο που τον κρατούσαμε η ομάδα μου. Στήσαμε τα πολυβόλα να ρίχνουν χιαστί και να συγκλίνουν προς το κέντρο, κάναμε το σταυρό μας, κι αρχίσαμε τις θερμαντικές βολές, ριπή κατά ριπή. Όσοι γλίτωσαν από τις πρώτες ριπές ακροβολίστηκαν κι αρχίνησαν κι εκείνοι να βάζουν. Τότε παθαίνει εμπλοκή το ένα πολυβόλο. Ο πολυβολητής, ένας κερατάς απ' τα Ζαγόρια, έχασε το ηθικό του και δεν μπορούσε να λύσει την κάνη. — Κερατά, του λέω. Τώρα θα σε μάθω; Κι όπως γονάτισα με το αριστερό πόδι, την έφαγα στο δεξί». Με τον καιρό έπαψε να μιλάει. Όμως εγώ είχα μάθει τα λόγια του απέξω και κάθε φορά που τον έβλεπα, ως προχτές ακόμα που τον συνάντησα

στο ΙΚΑ Περιστερίου —περνούσα με το αυτοκίνητο και σταμάτησα, πήγαινε να του θεωρήσουν κάτι φάρμακα— πάθαινα κάτι σαν διπλωπία: πίσω από το κεφάλι του, που έμοιαζε λίγο με μαδημένο κεφάλι γερακιού, έβλεπα μια δεύτερη φιγούρα, λίγο θαμπή, με χακί δίκωχο. Μα όταν δοκίμαζα να του τα θυμίσω, καμιά φορά που περνούσα από το σπίτι του στην Ανθούπολη και σταματούσα να πιούμε καφέ στο τσιμέντο της αυλής του, ανάμεσα σε δυο τενεκέδες με γαρδένιες που τις φρόντιζε μόνος του —συνταξιούχος πια του ΙΚΑ, σαράντα χρόνια αρτεργάτης— ο Ηλίας κουνούσε αόριστα το χέρι του κι έλεγε: «Πάνε αυτά». Ύστερα σώπαινε για λίγο και πρόσθετε: «Τότε ήταν άλλος καιρός. Ήμασταν κι ε-

μείς παιδιά, πάνω στην τρέλα μας»
— κι άλλαζε κουβέντα.

Πάνε λοιπόν αυτά, έγιναν εμβατήρια για τα ραδιόφωνα και πατριωτικές εκπομπές στην τηλεόραση, κάθε 28 Οκτωβρίου, σχεδόν σαν αγκαρεία. Οι πιο πολλοί, κυρίως οι νέοι, γυρίζουν αλλού το κουμπί. Οι άλλοι, της ηλικίας μου και πάνω — πού να ξέρεις; Πριν από μερικά χρόνια με καλέσανε κι εμένα σε μια εκπομπή, να πω ό,τι θυμάμαι, επειδή είμαι από κείνα τα μέρη κι ανήμερα στις 28, κατά το μεσημέρι, είχαμε κιόλας τους Ιταλούς στο χωριό μας.

Φαντάζομαι ότι παράξενες συμπτώσεις συμβαίνουν σε όλους του ανθρώπους, αλλά οι πιο πολλοί, παραδομένοι στα καθημερινά τους, χωρίς αίσθημα και χωρίς φαντασία, δεν τις προσέχουν. Λίγοι είναι εκεί-

νοι —ίσιος ένας στους χίλιους— που όταν τους συμβεί μια τέτοια σύμπτωση, τρομάζουν ως τα κατάβαθα της ψυχής τους, γιατί άκουσαν τη μυστική δύναμη και νιώθουν στα χέρια της σαν παιχνιδάκια. Δούλευα τότε στ' Άσπρα Σπίτια της Βοιωτίας και καθώς ζούσα μόνος και περίμενα το Σαββατοκύριακο, για να κατέβω στην Αθήνα, όσο ακόμα ο καιρός ήταν καλός, έπαιρνα τ' απογεύματα το αυτοκίνητο κι έκανα μικρές εκδρομές στα πέριξ. Προσπαθούσα μ' αυτόν τον τρόπο να ξεφύγω λίγες ώρες από τον κλειστό κόλπο, που τον μπούκωνε μια μυρουδιά αιθέρα από το εργοστάσιο αλουμίνας, της Πεσινέ, και μου 'φερνε ναυτία, μόλις έπαιρνε να βραδιάζει και φυσούσε εκείνο το λεπτό θαλασσινό αεράκι, ο μπάτης που το λέγανε άλλοτε. Προσπαθού-

σα πιο πολύ ν' απαλλαγώ από το αίσθημα της ασφυξίας που μου προκαλούσε η ιδέα πως ήμουν εγκλωβισμένος, υποχρεωμένος να περνώ τις μέρες μου σε μια γαλλική αποικία μες στην καρδιά της Ρούμελης, ιδέα που δεν ήταν της φαντασίας μου —για να εξηγούμαστε—, αλλά καθημερινή πραγματικότητα που τη ζούσα κάθε λεπτό, σε κάθε βήμα: στα σπίτια και στα καταστήματα που ήταν όλα της Πεσινέ, και πιο πολύ στους ανθρώπους, που ήταν κι αυτοί της Πεσινέ, εργάτες με κοιλιές τουμπανιασμένες απ' το φθόριο —οι πρώην βοσκοί του Παρνασσού και του Ελικώνα— ή γραφιάδες, κάτι Αθηναίοι τέλεια αλλοτριωμένοι, που κατοικούσαν σε ειδικές κατοικίες στην άκρη του οικισμού.

Ένα απόγευμα ανέβηκα στη **Δεσφίνα***. Αυτό το χωριό, απομονωμέ-

Δεσφίνα: Ορεινό χωριό της Βοιωτίας, κοντά στο οποίο είναι το μοναστήρι του Αϊ-Γιάννη, όπου ο Μακρυγιάννης έκανε τις συμφωνίες με τον Άγιο. Είχε πάει στο πανηγύρι του Αγίου σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών με ένα συμπατριώτη του, ο οποίος του έδωσε να κρατά το τουφέκι του. Ο Μακρυγιάννης θέλησε να πυροβολήσει και το όπλο έσπασε με συνέπεια να τον δείρει ο συμπατριώτης του μπροστά στον κόσμο. Πήγε στην εκκλησία να διαμαρτυρηθεί: «Μπαίνω τη νύχτα στην εκκλησιά του και κλειώ την πόρτα κι αρχινώ τα κλάματα με μεγάλες φωνές και μετάνοιες τ' είναι αυτό οπούγινε σ' εμένα, γομάρι είμαι και με δέρνουν; και τον περικαλώ να μου δώσει άρματα καλά κι

νο καθώς ήταν, με την παλαιική του όψη, με την πλατεία στη μέση και τα μεγάλα πλατάνια που τη σκιάζανε, μου φάνηκε πως διατηρούσε μια λεβεντιά ρουμελιώτικη, ας πούμε, καθώς ήξερα κιόλας ότι εκεί κοντά ήταν κι η εκκλησία του Αϊ-Γιάννη, όπου ο Μακρυγιάννη είχε κάνει τις συμφωνίες με τον άγιο, όταν δοκίμασε να ρίξει το ντουφέκι του πατριώτη του κι εκείνο ετσακίστηκε.

Κάθισα λοιπόν σ' ένα από τα σιδερένια τραπεζάκια της πλατείας, ήρθε το γκαρσόνι και παράγγειλα τσίπουρο, που πολύ μου αρέσει.

ασημένια και δεκαπέντε πουγγιά χρήματα και εγώ θα του φκιάσω ένα μεγάλο καντήλι ασημένιον. Με τις πολλές φωνές κάμαμεν τις συμφωνίες με τον άγιον» (Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, Βιβλ. Α', Κεφ. Α').

Μάλιστα αυτός ήταν στο βάθος και ο λόγος που είχα προτιμήσει τη Δεσφίνα εκείνο το απόγευμα. Αλλά το γκαρσόνι μου είπε πως δεν υπάρχει τσίπουρο. — «Ούζο σκέτο ή με κρακεράκια», βιάστηκε να με πληροφορήσει, προφανώς για να με αποτρέψει και από αυτό και να με οδηγήσει όπου εκείνος ήθελε.

— «Άλλο;» — «Καμπάρι. Και νεσκαφέ φραπέ».

Πρόσεξα πως μιλούσε χωρίς να με κοιτάζει. Πείσμως. — «Ούζο» είπα. «Ούζο σκέτο».

Κοίταξα γύρω μου μια δυο συντροφιές νεαρούς που ρουφούσαν μακάρια το νεσκαφέ τους με το καλάμακι, με τ' ακριβά μπλουτζίν, που τα ξεβάφουν για να φαίνονται παλιά, με τα χοντρά σπορτέξ παπούτσια τους απαριασμένα πάνω στις καρέκλες. Άρχισα να βράζω. «Καη-

μένε Μακρυγιάννη», είπα κι εγώ με τη σειρά μου, «για ποιους το τσάκισες το χέρι σου»*. Ήμουν άδικος

«Καημένε Μακρυγιάννη... για ποιους τσάκισες το χέρι σου;»: Ο Μακρυγιάννης για να πείσει κάποιον να ορκιστεί στη συνωμοσία για το Σύνταγμα, χρησιμοποίησε μεταξύ άλλων και τα εξής επιχειρήματα: «Ποιους θα επιστηρίξεις εδώ οπούρθες και ποιους θα προδώσεις; Πού το τζάκισες αυτό το χέρι; — Στο Μισολόγγι, μου λέει — Πού το τζάκισα εγώ αυτό; Στους Μύλους του Αναπλιού — Διατί τα τζακίσαμεν; — Δια την λευτεριά της πατρίδος. — Πούναι η λευτεριά και η δικαιοσύνη; Σήκου απάνου! Τον παίρνω και πάμεν και τον ορκίζω» (Μακρυγιάννη Απομνημονεύματα, Βιβλ. Γ', Κεφ. ΣΤ').

βέβαια, αλλά το σκέτο ούζο και το γκαρσόνι μου είχαν χαλάσει τη διάθεση. Πάντως θα ήταν μάταιο να τους ρωτήσω για την εκκλησία του Αϊ-Γιάννη.

Εκεί λοιπόν που χάζευα γύρω και προσπαθούσα να συμβιβαστώ με όλα αυτά, βλέπω και περνάει δίπλα μου ένας παπάς. Ψηλός, γεμάτος, με μεγάλη γενειάδα. Θεωρία δεσποτική. Ίσως επειδή τον κοίταζα επίμονα, ίσως επειδή με είδε ξένο, με καλησπέρασε.

**«Κάθισε, παπά μου» του λέω.
«Κάθισε να πεις κι εσύ ένα ούζο και να μου κάνεις παρέα».**

Κάθισε κι αρχίσαμε τις πρώτες δοκιμαστικές ερωτήσεις που συνηθίζονται σε τέτοιες περιπτώσεις.

«Κι από πού είσαι;» μου λέει.

«Από την Ήπειρο» του λέω.

«Από ποιο μέρος;»

**«Δεν θα το ξέρεις» του λέω. «Κο-
ντά στην Κακαβιά, αν έχεις ακούσει,
στ' αλβανικά σύνορα».**

**Πρόσεξα που έμεινε για λίγο σκε-
φτικός.**

**«Πώς δεν το ξέρω;» μου λέει.
«Ήμουν φαντάρος εκεί, το '40, στο
φυλάκιο. Εμείς ανατινάξαμε τη γέ-
φυρα, όταν κηρύχτηκε ο πόλεμος.
Εγώ με άλλους δύο».**

**Πραγματικά ζαλίστηκα καθώς έ-
νιωσα ξάφνου ένα δυνατό χέρι να μ'
αρπάζει και να με πετάει σαράντα
τόσα χρόνια πίσω. Βρέθηκα ανακα-
θισμένος στο κρεβάτι μου, τρομαγ-
μένος από τη δυνατή έκρηξη που
ταρακούνησε το πατρικό μου σπίτι
και με ξύπνησε μες στα χαράματα,
μόλις που άρχιζε να φωτίζει. Θυμή-
θηκα που βγήκαμε ύστερα στους
δρόμους και δεν ξέραμε τι να κά-
νουμε, κι άλλος έλεγε να φύγουμε**

στα Γιάννενα, άλλος να πάρουμε τα λόγγα να κρυφτούμε. Τότε ήρθανε τρεις στρατιώτες, που οπισθοχωρούσαν από τα σύνορα.

Οι δυο ήταν ξένοι, ο τρίτος κοντοχωριανός μας, τον ξέρανε όλοι. Αυτός σερνόταν. Οι άλλοι δυο του είχαν πάρει το όπλο και το γυλιό και τον κρατούσαν από τις μασχάλες, για να μη σωριαστεί. Ήταν χλομός και κάθε τόσο μουρμούριζε: «Το σπαθί μου, ο μαύρος! Το είδα δυο κομμάτια». Φωνάξανε τον Παπαχριστοδούλου, μακαρίτη τώρα, που είχε κάμει ένα φεγγάρι νοσοκόμος, και του 'κανε μια ένεση κάμφορας, της καρδιάς. Κι εν τω μεταξύ τους φέρανε ένα μπουκάλι με ρακί, κι εκείνοι λέγανε πως είχαν διαταγή ν' ανατινάξουνε τη γέφυρα της Κακαβιάς και να φύγουν για το Καλπάκι, αλλά οι Ιταλοί την είχαν επισημάνει

και τους ρίχνανε με τους όλμους. Εκεί πετάχτηκε ένα βλήμα και χτύπησε το στρατιώτη στο μπούτι, αλλά βρήκε στην ξιφολόγχη και γλίτωσε το πόδι. Μόνο το σπαθί του τσακίστηκε. Ήρθε ο Παπαχριστοδούλου, έκανε την ένεση και φύγανε.

«Καλά τα θυμάσαι» είπε ο παπάς και σώπασε.

Ύστερα από την πρώτη έκπληξη το πρόσωπό του είχε ημερέψει πάλι. Για λίγο αφαιρέθηκα κι εγώ. Εκεί που βασίλευε ο ήλιος έβλεπα τις μακριές σειρές κι άκουγα το τραγούδι τους:

Θα 'ρθω μια νύχτα με φεγγάρι
να σε ξυπνήσω

Πίσω από το κεφάλι του παπά, η φιγούρα με το δίκωχο. Αρχιζε η διπλωπία.

«Να 'ρχεσαι» μου λέει στο τέλος ο παπα-Νικόλας, όταν σηκώθηκα να τον χαιρετήσω. «Τώρα που βρεθήκαμε γνωστοί...». Και χαμογέλασε.

Ξαναβρεθήκαμε στη Δεσφίνα ακόμα μια φορά. Με είχε πάρει στο τηλέφωνο στ' Άσπρα Σπίτια και μου είπε πως χάθηκα. Ήρθαν ακόμα δυο παπάδες, νέοι αυτοί, ένας δάσκαλος και τρεις άλλοι, γίναμε μεγάλη παρέα. Όταν πήρε να νυχτώνει σηκώθηκα να φύγω.

«Πού πας;» μου λένε. «Τώρα να φύγεις; Τώρα που ψήθηκε το αρνί;» Έτσι βρεθήκαμε όλοι μαζί σε μια ταβέρνα, όπου το αρνί ήταν κιόλας κομματιασμένο σ' έναν ταβά, στη μέση του τραπεζιού. Τραβήξαμε τις κουρτίνες να μη μας βλέπουν από το δρόμο και το ρίξαμε στο τραγούδι. Οι δυο οι παπάδες, οι νιότεροι, τραγουδούσαν καλά και ξέρανε όλα

τα ρεμπέτικα. Τραγούδησαν ως και την Κανναβουριά. Σε όλο αυτό το διάστημα ο παπα-Νικόλας καθόταν δίπλα μου και φαινόταν να το ευχαριστείται χωρίς να μιλάει πολύ. Όταν περασμένα μεσάνυχτα, πια, κινήσαμε να φύγουμε ζαλισμένοι, ο δάσκαλος πλησίασε και μου είπε: «Ο παπα-Νικόλας το είχε οργανώσει. Για σένα».

Τον άλλο μήνα μού ήρθε κι η μετάθεση για την Αθήνα.

Το βράδυ λοιπόν της εκπομπής που λέγαμε, 28 Οκτωβρίου, χτύπησε το τηλέφωνό μου. Ήταν κάποιος από τη Δεσφίνα, δεν τον ήξερα. Είχε ιδεί την εκπομπή, έψαξε στον τηλεφωνικό κατάλογο και με πήρε να μου πει πως ο παπα-Νικόλας είχε πεθάνει εκείνες τις μέρες.

Ποιος λοιπόν τα κουμαντάρει όλα αυτά;

Όλο έλεγα να καθίσω να το γράψω —για μένα βέβαια, μονάχα— κι όλο ανέβαλλα. Έτσι περάσανε τέσσερα χρόνια χωρίς να το καταλάβω. Τελευταία ο καιρός περνάει πολύ γρήγορα, ώσπου να ξημερώσει νυχτώνει πάλι. Εν τω μεταξύ έκανα εκείνα τα δυο μου ταξίδια στην Αλβανία και τις προάλλες έφυγε κι ο ξάδερφός μου ο Ηλίας. Παίζω τώρα με τις φωτογραφίες μου, που τις ενώνω πότε έτσι πότε αλλιώς, και τους θυμάμαι. Σε λίγα χρόνια δε θα 'χει μείνει τίποτε απ' αυτούς. Κι ίσως δε θα υπάρχει και κανείς να τους θυμάται.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να εντοπίσετε σε χάρτη της Ηπείρου τα αναφερόμενα στο διήγημα τοπωνύμια, όπου έγιναν

οι κυριότερες πολεμικές επιχειρήσεις του '40-'41.

- 2. Ο Χριστόφορος Μηλιώνης, όπως και άλλοι μεταπολεμικοί συγγραφείς, ανήκει στους πεζογράφους της μνήμης: να τεκμηριώσετε την άποψη αυτή μέσα από το διήγημα.**
- 3. Στο διήγημα λανθάνει μια αντιπαράθεση ανάμεσα σε γενιές με διαφορετικές αξίες και νοοτροπία. Να εντοπίσετε τα σχετικά χωρία και να αναζητήσετε τις αιτίες της κριτικής στάσης του αφηγητή απέναντι στη σύγχρονη πραγματικότητα.**
- 4. «Σε λίγα χρόνια... να τους θυμάται»: Ποιο είναι το νόημα του χωρίου και πώς επιβεβαιώνεται μέσα από το διήγημα; (Προτού απαντήσετε να προσέξετε τους**

στίχους του Σεφέρη και τον τίτλο του διηγήματος).

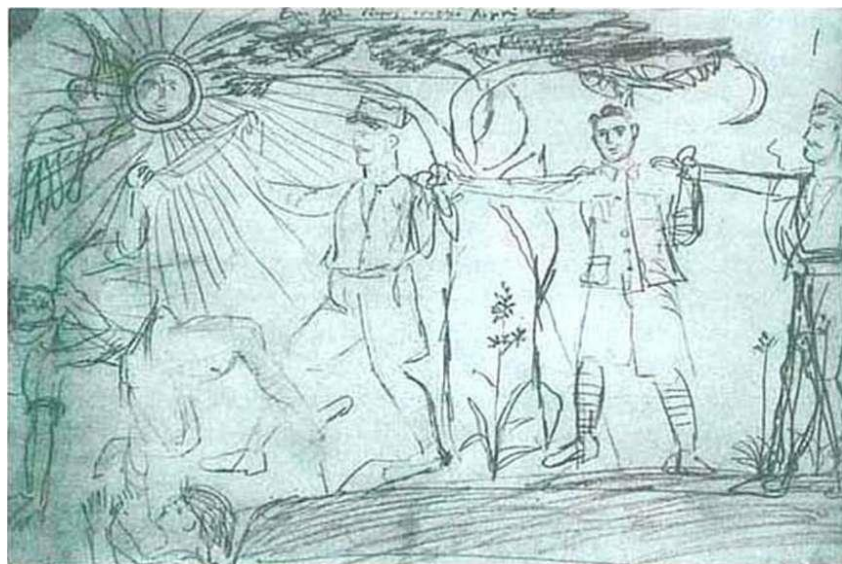
- 5. Να παρατηρήσετε τους τρόπους με τους οποίους ο αφηγητής μετατοπίζεται από το ένα χρονικό σημείο στο άλλο, καθώς και από τον ένα τόπο στον άλλο, για να αναπτύξει και να ολοκληρώσει την ιστορία του.**

Χριστόφορος Μηλιώνης

Γεννήθηκε το 1932 στο χωριό Περιστέρι της επαρχίας Πωγωνίου του Νομού Ιωαννίνων. Σπούδασε Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και υπηρέτησε ως καθηγητής, γυμνασιάρχης και σχολικός σύμβουλος στη δημόσια εκπαίδευση. Έργα του: Διηγήματα: Παραφωνία (1961), Το πουκάμισο του Κένταυρου (1971), Ακροκεραύνια (1976), Τα διηγήματα της δοκιμασίας (1978), Καλαμάς και Αχέροντας

(1985) — Κρατικό βραβείο διηγήματος 1986, Χειριστής ανελκυστήρος (1993). Μυθιστορήματα: Δυτική συνοικία (1980), Ο Σιλβέστρος (1987). Δοκίμια: Υποθέσεις (1983), Με το νήμα της Αριάδνης (1991), Σημαδιακός και αταίριαστος (1994). Πεζογραφήματα: Το μικρό είναι όμορφο (1997). Σχολικά βιβλία: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γυμνασίου και Λυκείου, και βιβλία του Καθηγητή (συλλογικά έργα).

**Γιάννης Τσαρούχης (1910-1989).
Σχέδιο (αρχείο Μιλλιέξ)**

Το φύλλο (απόσπασμα)

Ο ΛΑΖΑΡΟΣ, ΦΟΙΤΗΤΗΣ ΤΗΣ ΓΕΩΠΟΝΙΚΗΣ στη Θεσσαλονίκη, μένει με την οικογένειά του στον έκτο όροφο μιας νεόδμητης πολυκατοικίας. Κλέβει μια γλάστρα με καλλωπιστικό φυτό από την αυλή κάποιου σπιτιού, όπου έμενε ένα νεαρό κορίτσι, και την τοποθετεί στο δωμάτιό του. Το φυτό αναπτύσσεται και παίρνει σιγά σιγά γιγαντιαίες διαστάσεις: οι ρίζες του απλώνονται σε όλα τα πατώματα, προκαλούν βλάβες και επικίνδυνους τριγμούς στην πολυκατοικία, ώσπου οι ένοικοι ξεσηκώνονται και το καταστρέφουν.

Κι ωστόσο η μάνα του είχε δίκιο όταν είπε ότι θα του πίνει όλο το οξυγόνο. Και να γιατί: όταν χθες το βράδυ, νύχτα της Τρίτης, κουρασμένος από τις χαρές και τις αγωνίες της πρώτης μέρας που ζούσε με το φύλλο του, έπεσε να κοιμηθεί, για πολλή ώρα δεν μπορούσε να κλείσει μάτι. Ξάγρυπνος από τη στρωσιά του παρακολουθούσε τη σιγανή μετατόπιση του φεγγαριού πάνω από το φύλλο που είχε πάρει μια χαλκοπράσινη θωριά. Όσο το φως του φεγγαριού γλιστρούσε από πάνω του, το φύλλο αφομοιώνονταν μες το σκοτάδι, ώσπου χάθηκε ολότελα και μόνο η σκιά του ξεχώριζε σαν αποτύπωμα πάνω στη νύχτα. Ήσυχος που το φύλλο του κοιμόταν, γύρισε τότε κι Αυτός από το άλλο πλευρό. Στις τρεις όμως ξύπνησε μ' ένα κακό όνειρο: είχε δει

στον ύπνο του πως η μάνα του τάχα μπήκε μες το δωμάτιο κρυφά και με τα βαμμένα νύχια της ξέσκιζε τη σάρκα του φύλλου. Εκείνο δεν έβγαζε κραυγή και υπόφερε καρτερικά το θάνατό του. Τινάχτηκε. Δεν το 'δε αμέσως. Προχώρησε στα τυφλά, ώσπου σκόνταψε πάνω στη γλάστρα. Τότε ησύχασε. Ευτυχώς ήταν εκεί, κοιμόταν με την ανοιχτή φτερούγα του. Το χαίδεψε και στα δάχτυλά του απλώθηκε ένα μούδιασμα γλυκό, σαν πάχνη. Ήταν εκεί, δόξα τω Θεώ, απείραχτο, ανέγγιχτο. Και σήμερα το πρωί, πρωί της Τετάρτης, καθώς ξύπνησε, το είδε κολλημένο κατάστηθα πάνω στο τζάμι της μπαλκονόπορτας. Τρόμαξε. Το φως του ήλιου διαπερνούσε ανεμπόδιστα την υγρή σάρκα του κι έπεφτε πρασινωπό μες στην κάμαρα ασημίζοντας τα λεπτά νεύρα

του, τις τρίχινες ίνες, το περιγράμμά του που σχεδιάζονταν δαντελωτό πάνω στο κρύσταλλο σε σχήμα μεγάλης καρδιάς. Με προσοχή μη το σκίσει το ξεκόλλησε από το τζάμι, όπου είδε σταματημένες σταγόνες ιδρώτα σαν κόμπους βροχής. Κατάλαβε τι είχε γίνει τη νύχτα κι άνοιξε χωρίς χρονοτριβή την μπαλκονόπορτα. Τότε είδε το φύλλο που ξεχύθηκε ασυγκράτητο προς τα έξω σαν να φώναζε «αέρα! αέρα!» κι ανάσαινε άπληστα το φρέσκο πρωινό αγιάζι. «Τι θα πάθαινα!» σκέφτηκε. «Θα πέθαινε από ασφυξία». Η μάνα του είχε δίκιο όταν έλεγε πως θα πίνει όλο το οξυγόνο της κάμαρας. Κι αποφάσισε, όχι για να μην πάθει τίποτα Αυτός, αλλά για να μην πάθει τίποτα το φύλλο του, ν' ανοίγει κάθε βράδυ την μπαλκονόπορτα προτού κοιμηθεί.

— Και πώς το λεν, επιστημονικώς βέβαια; τον ρώτησε ο πατέρας του καθώς σηκώνονταν από το τραπέζι και πήγαινε στην πολυθρόνα για να καπνίσει το τσιγάρο του.

— Ακόμα δεν ξέρω πού να το κατατάξω, απάντησε όσο πιο ψύχραιμα μπορούσε. Σε λίγες μέρες θα φανεί, θα εκδηλωθεί, όπως το λέμε στη Δεντρολογία.

Ο πατέρας του φάνηκε ικανοποιημένος με την απάντηση αυτή. Του έφτανε να ξέρει ότι ο γιος του είχε πραγματικά «το πάθος της επιστήμης του». Και άνοιξε την εφημερίδα.

Όμως Αυτός ήταν πολύ ανήσυχος. Από την πρώτη στιγμή που είδε το φύλλο εγκαταστημένο μέσα στην κάμαρά του, άρχισε να τον βασανίζει το ερώτημα για το τι θα γινόταν. Δυο δρόμους μπορούσε να

πάρει: ή να γίνει μια αλλομπέτσα ή ένα φυλλόδεντρο. Και η ερώτηση του πατέρα του για το πώς το λεν αναμόχλεψε μέσα του την ανησυχία. Για την ώρα όλα του τα χαρακτηριστικά δείχναν πως θα γίνει μια αλλομπέτσα. Όμως δεν αποκλείονταν αργότερα να γύριζε σε φυλλόδεντρο μια που ο αγώνας για την επιβίωσή του μέσα στην κάμαρα έμελλε να 'ναι σκληρός και τραχύς. Γιατί δεν ήταν μόνο η κλεισούρα που είχε ν' αντιπαλέψει, με τόσο λίγο αέρα και φως, αλλά κι αυτά τα έπιπλα ακόμα που πήραν απέναντί του στάση εχθρική. Το πρόσεξε πως το κύκλωναν από παντού με τις αιχμηρές γωνιές τους στραμμένες κατά πάνω του σαν λόγχες. Και δεν μπορούσε να τα πετάξει όλα, όπως έκανε με τον μπουφέ, μια που το φύλλο, με τη ζωντάνια

του και τη ζεστασιά του, τον βοήθησε να τα δει όπως ήταν: άψυχα σαν κενοτάφια και θαμπά σαν βερνικωμένα κιβούρια κι ολότελα περιπτά σαν τους τύπους. Κι άρχισε να σκέφτεται γιατί ως τότε δεν τον είχαν ενοχλήσει καθόλου. «Μόνο όταν αρχίζεις, φαίνεται, ν' αποκτάς κάτι δικό σου, βλέπεις τι δεν σου ανήκει πραγματικά», είπε. Γι' αυτό κι ήταν πολύ ανήσυχος για την εξέλιξη που θα 'παιρνε το φύλλο του. Αν έμενε μια αλλομπέτσα θα 'χε την επιδερμίδα λεπτή και διάφανη, μαλακιά, χνουδάτη, ευαίσθητη στο φως και στις αλλαγές της ατμόσφαιρας. Και θα μπορούσε να πετάξει από τα πλάγια κι άλλα φύλλα, θα 'ριχνε καταβολές, γιατί σαν θηλυκό που θα 'ταν θα γεννοβολούσε, μα το ίδιο θα έμενε για πάντα απροστάτευτο μες στην εχθρότητα των επίπλων σαν

κορίτσι που η ομορφιά του γεννά το θάνατο. Ενώ αν γινόταν ένα φυλλόδεντρο, το δέρμα του θα σκλήραινε, τα νεύρα του θα χοντραίνουν, θ' αποκτούσε σάρκα στέρεη σαν του κάκτου και θα πετούσε αγκάθια, αν το πολυζόριζαν. Θα 'ταν ένα αρσενικό. Και πιο άνετα θα μπορούσε να πολεμήσει την ντουλάπα, τη βιβλιοθήκη, το τραπέζι, τις καρέκλες... Ούτε κι ο ίδιος ήξερε τι να ευχηθεί. Μια το 'θελε αλλομπέτσα, για να ταιριάξουν οι ευαισθησίες τους, μια το 'θελε φυλλόδεντρο, για ν' αντέξει στον αγώνα. Και για την ώρα, σε τούτη τη θολή εποχή της εφηβείας του, όλα ήταν πιθανά. Γι' αυτό στο βάθος ήταν πολύ ανήσυχος. Κι ενώ έβλεπε τον πατέρα του να σβήνει το τσιγάρο του στο τασάκι, σκεφτόταν: «Ο καιρός θα το δείξει. Οι μέρες, οι βδομάδες που θα 'ρθουν θα μου

πουν για το πραγματικό φύλο του φύλλου μου».

Την άλλη Τετάρτη, μια βδομάδα ύστερα, κατά σύμπτωση είχαν πάλι σπανακόρυζο, ο πατέρας του τον ρώτησε:

— Πώς πάει το πείραμα;

— Καλά, απάντησε Αυτός αδιάφορα.

— Σε βλέπω, σε βλέπω, έχεις πέσει με τα μούτρα στο διάβασμα. Τελειώνει η εργασία σου;

— Δυστυχώς, είναι ακόμα στην αρχή της, είπε.

Αληθινά, όπως το 'λεγε ο πατέρας του, είχε πέσει με τα μούτρα στο διάβασμα. Δεν έβγαινε καθόλου έξω. Διάβαζε, διάβαζε ό,τι είχε σχέση με αλλομπέτσες και φυλλόδεντρα, ήθελε να ξέρει τα πάντα γύρω απ' αυτό, αλλά το φύλλο του καθη-

μερινά διάψευδε τα διαβάσματά του. Κάθε πρωί το 'βλεπε διαφορετικό απ' ό,τι το 'χε αφήσει το βράδυ. Ωρίμαζε μες στο σκοτάδι και τη σιωπή, όπως τα φρούτα· κι έτριβε τα μάτια του για να το αναγνωρίσει. Χαίρονταν που θέριευε τόσο αλματικά κι αχρήστευε όλα τα επιστημονικά βιβλία. Μέσα σε αυτή την πρώτη βδομάδα ο μίσχος του έγινε κοτσάνι, κορμός, κοντάρι σημαίας κι ο **κολεός*** του θήκη που ζώνονται στη μέση τους οι σημαιοφόροι. Και το έλασμά του πλάταινε: από πιάτο που ήταν όταν το πρωτόφερε, έγινε μακρόστενη πιατέλα και τώρα έμοιαζε μ' ελλειπτική **πλασταριά***. Η

κολεός: θήκη ξίφους, θήκη.

πλασταριά: πλατιά σανίδα, όπου ανοίγουν φύλλο για πίτες, πλαστήρι.

ύπτια επιφάνειά του έκανε κοιλιά και γέμισε χνούδι, όπως το φύλλο της ελιάς, και η πρηνής στραφτάλιζε όπως η θάλασσα στον ήλιο. Το μεσαίο νεύρο του, η ραχοκοκαλιά, τέλειωνε σ' ένα μικρό έλικα, όπως ήξερε Αυτός ότι συμβαίνει με την φλαγελαρία την Ινδική. Και δεν είχε κρατημό στο μεγάλωμά του. Παράτησε τότε τα βιβλία που δεν του έλεγαν τίποτα, μια που το φύλλο του ξέφευγε από τους συνηθισμένους τύπους, τα καλούπια. Κι ήταν ακόμα χωρίς όνομα, όπως η κοπέλα που το είχε, και δίχως πρόσωπο, μια που άλλαζε πρόσωπο κάθε τόσο.

Τώρα ξέρεις πως το λεν, επιστημονικώς βέβαια; τον ρώτησε ο πατέρας του πάνω στο τσιγάρο.

— Το λεν αλλόφυλο, είπε παίζοντας με τις λέξεις και κάνοντας ένα συνδυασμό με τις δυο πιθανότητες του. Και συνέχισε, για να καλύψει τη βαθύτερη άγνοιά του: Ανήκει εξάλλου στην κατηγορία των λαίμαργων — δυο κανάτια νερό τη μέρα δεν του φτάνουν. Στην οικογένεια των υψικόρμων — ολοένα ανεβαίνει. Και στην ομάδα των δεξιοστροφών — μόνο που από προχθές, βρίσκοντας εμπόδιο την ντουλάπα, το βλέπω που γυρίζει και γίνεται αριστερόστροφο...

Το φύλλο καθημερινά άλλαζε την προοπτική της κάμαρας και μίκραινε τους όγκους των επίπλων. Γυρούσε πότε εδώ, πότε εκεί, άλλοτε ίσιωνε και γινόταν παράλληλο με το ταβάνι, άλλοτε πήγαινε στην μπαλκονόπορτα και ζητούσε να

βγει έξω —όμως Αυτός το προφύλαγε από τα μάτια του κόσμου— ή έπεφτε πάνω στο τζάμι σαν κουρτίνα. Μονάχα που καθώς βάραινε και το κοτσάνι του δεν φαινόταν τόσο ισχυρό για να το βαστάξει, αναγκάστηκε να δέσει πάνω του, μ' ένα γαλάζιο φιόγκο κοριτσιού, το πρώτο αντιστύλι.

Ήταν ένα στομάχι που άλλαζε το άμυλο της κοπριάς σε χλωροφύλλη κι ένας πνεύμονας που ανάσαινε με όλα τα κύτταρά του γεμίζοντας υδρατμούς το δωμάτιο. Κι όταν καθάριζαν οι υδρατμοί, έβλεπε το θώρακα γυμνό, ίδιο με ανθρώπινο θώρακα πάνω σε μια πλάκα ακτινογραφίας: κι εδώ όπως κι εκεί τόξα συμμετρικά τα πλευρά του που ξεκινούσαν από την σπονδυλωτή ραχοκοκαλιά. Κι εδώ όπως κι εκεί η νύχτα ανάμεσά τους. Και δεν έβλε-

πε πουθενά κανένα σημάδι, καμιά σκιά που θα τον έβαζε σε ανησυχία. Η πράσινη πλάκα, αντίκρυ στον ήλιο, έδειχνε ότι το φύλλο του έσφυζε από υγεία και ζωή. Κι έπαιρνε ο ίδιος αντανάκλαστικά κάτι από αυτή τη ζωντάνια. Πήγαινε από μακριά, για να το χωρά ολόκληρο η ματιά του: το καμάρωνε, όπως το ίδιο το φύλλο του καμάρωνε μες στον καθρέφτη της ντουλάπας, περήφανο, πλατύστερνο και λεβεντόκορμο σαν ένα φυλλόδεντρο κι ευαίσθητο μαζί σαν μια αλλομπέτσα. Μ' ένα πούπουλο που αγόρασε ειδικά γι' αυτό το ξεσκόνιζε από τις αράχνες, ανεβαίνοντας πάνω σε μια καρέκλα. Μονάχα τη νύχτα λιγάκι τον τρόμαζε, όταν με το ηλεκτρικό φως γινόταν εξωπραγματικό, απίθανο, σαν κάτι φυτά που αργοσα-

λεύουν αμίλητα μες στο βυθό της θάλασσας.

Τότε, στο τέλος της δεύτερης εβδομάδας, κάθισε κι έγραψε στο φίλο του τον **Κώστα του Μονάχου*** ότι δεν άκουγε πια κανένα θόρυβο, «γιατί το φύλλο μου, ωσάν στουπόχαρτο, τους πίνει όλους». Με τι χέρια λοιπόν, τόσο παιδεμένα στη μοναξιά και στη στέρηση, να το χάιδευε, να το ευχαριστούσε; Με τι λόγια, άφθαρτα από την καθημερινή συνάφεια, να του εκδήλωνε την ευγνωμοσύνη του; «Κι έχει απλώσει γύρω μου», του έγραφε «μια πράσινη μεγάλη σκιά —κι είναι ευτυχώς ο θώρακάς του καθαρός, χωρίς σημάδια— μ' έχει διπλοτυλίξει μες στην

Κώστας του Μονάχου: φίλος του ήρωα που σπούδαζε σκηνοθέτης στο Μόναχο.

πράσινη σιωπή του —κι είναι λαίμαργο, δυο κανάτες νερό τη μέρα δεν του φτάνουν— κι έχει ανοίξει μπροστά μου μια καταπράσινη κοιλάδα με ποτάμια χαράς και λιβάδια απάτητης χλόης, όπου σβήνουνε και πνίγονται τα πόδια των θορύβων...»

Το γράμμα αυτό δεν θα 'χε φτάσει ακόμα στον προορισμό του, όταν ένα πρωί καθώς ξύπνησε είδε μ' έκπληξη και τρόμο ότι το φύλλο του σκίστηκε, διαιρέθηκε σε μικρότερα φύλλα που κι αυτά σκιστήκανε, κάναν εσοχές, δάχτυλα. Και η κάμαρά του τώρα γέμισε παλάμες, σε μια δέσμη, μ' ένα βραχίονα, σαν χέρι τέρατος, παλάμες που ζητούσαν σπαραχτικά ανοιχτές, με ρυτίδες, ζητούσαν να σφίξουν γύρω από κάτι, γιατί αλλιώς θα πέφτανε, κι

**ανάπνεαν και κινιόταν δύσκολα,
σαν χέρια ναυαγών, παλάμες,
δάχτυλα, παλάμες...**

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1. Ποια είναι η συναισθηματική σχέση του ήρωα με το φύλλο στην αρχή και στο τέλος του αποσπάσματος;**
- 2. Σε ποια σχέση βρίσκεται ο ήρωας με τα άλλα πρόσωπα του οικογενειακού του περιβάλλοντος και, γενικότερα, πώς παρουσιάζεται σαν προσωπικότητα;**
- 3. Ποιες είναι οι πιθανές ερμηνείες που μπορείτε να δώσετε στο συμβολισμό του φύλλου;**

Βασίλης Βασιλικός

Γεννήθηκε στην Καβάλα το 1933. Σπούδασε Νομικά και τηλεόραση. Είναι από τους πολυγραφότερους συγγραφείς. Στην «τριλογία» του Το φύλλο, Το πηγάδι, Τ' αγγέλιασμα χρησιμοποιεί καινούρια εκφραστικά μέσα, για να δώσει με μοντέρνα, πυκνή και πολυσήμαντη γλώσσα το χαρακτήρα της εποχής του. Μερικά άλλα έργα του: «Ζ», Μαγνητόφωνο (1 και 2), Καφενείο Εμιγκρέκ, Γλαύκος Θρασάκης κ.ά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 7ου ΤΟΜΟΥ

Νίκος Μπακόλας: Μυθολογία (απόσπασμα).....	5
Κώστας Ταχτσής: Τα ρέστα (Τα ρέστα, 1972).....	24
Νίκος Κάσδαγλης: Σοροκάδα (διή- γημα, περ. <i>Ηριδανός</i> , τχ. 4-5).....	42
Ηλίας Παπαδημητρακόπουλος: Θερμά θαλάσσια λουτρά (διήγημα) εκδ. <i>Η μικρή Εγνατία</i>	51
Μάριος Χάκκας: Το ψαράκι της γυάλας (διήγημα — Δεκαοχτώ κείμενα).....	68
Θανάσης Βαλτινός: Ο Παναγιώτης (διήγημα — Θα βρείτε τα οστά μου υπό βροχήν, εκδ. Άγρα).....	86
Π. Αμπατζόγλου: [Οι φωτογραφίες] (Εάλω η πόλις).....	96
Μένης Κουμανταρέας: [Παλιά και λησμονημένα] (μυθιστόρημα-	

απόσπασμα, Βιοτεχνία υαλικών, εκδ. Κέδρος).....	105
Χριστόφορος Μηλιώνης: Δικαιοσύνη (διήγημα — Χειριστής ανελκυστήρας).....	118
Βασίλης Βασιλικός: Το φύλλο (απόσπασμα).....	147

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ τυπώνονται από το ΙΤΥΕ-ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

**Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαι-
ώματα (copyright), ή η χρήση του
σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη
γραπτή του Υπουργείου Παιδείας,
Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμά-
των/ ΙΤΥΕ- ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.**